



Projekti është financuar
nga Bashkimi Evropian



STUDIM FILLESTAR

PËR

TRENDET RINORE NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË SË VERIUT

PËR NEVOJAT E PROJEKTIT

“PJESËMARRJA E TË RINJËVE PËR ZHVILLIM TË FUQISHËM DHE TË QËNDRUESHËM TË KOMUNITETIT”



TITULLI I ORIGJINALIT

ПОЧЕТНА СТУДИЈА ЗА МЛАДИНСКИТЕ ТРЕНДОВИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ЗА ПОТРЕБИТЕ НА ПРОЕКТОТ „МЛАДИНСКО УЧЕСТВО ЗА СИЛЕН И ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ НА ЗАЕДНИЦАТА“

TITULLI I PUBLIKIMIT

Studimi fillestar i trendeve rinore në Republikën e Maqedonisë së Veriut për nevojat e projektit “Pjesëmarrja e të rinjve për zhvillim të fuqishëm dhe të qëndrueshëm të komunitetit”

PROJEKTI

Pjesëmarrja e të rinjve për zhvillim të fuqishëm dhe të qëndrueshëm të komunitetit

BOTUES

Koalicioni i organizatave rinore TANI

SOS Fshati i Fëmijëve Maqedonia e Veriut

PËR BOTUESIT

Zoran Ilieski, Drejtor ekzekutiv i Koalicionit të organizatave rinore TANI

Juliana Nakova Gapo, Drejtoreshë Kombëtare e Fshatit të Fëmijëve SOS Maqedonia e Veriut

AUTOR

Sofija Georgievska

REDAKTORË

Tomislav Gajtanoski

Vaska Drashkoviç

PËRKTHIMI NË GJUHËN SHQIPE

Shoqëria për shërbime intelektuale dhe botim “Santo Stef – S”, Shkup

TIRAZHI

200 ekzemplar

DIZAJNI DHE SHTYPU

MAGNASKEN

PËRMBAJTJA

HYRJE	4
1. KORNIZA AKTUALE LIGJORE QË RREGULLON POLITIKAT DHE PJESËMARRJEN E TË RINJVE	6
2. QASJA METODOLOGJIKE	8
2.1. KORNIZA METODOLOGJIKE.....	8
2.1.1. Qëllimet e hulumtimit.....	8
2.1.2. Lënda e analizës	8
2.1.3. Metodologjia e hulumtimit.....	8
2.1.4. Mostra hulumtuese	10
3. ANALIZA E FUSHAVE TEMATIKE.....	12
3.1. KUALITETI I JETËS	12
3.2. ARSIMI	16
3.3. POLITIKA E TË RINJVE	18
3.4. PJESËMARRJA E TË RINJVE	21
3.5. SIGURIA.....	23
4. VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM I KAPACITETEVE DHE QËNDRIMEVE TË ORGANIZATAVE QYTETARE.....	24
4.1. KAPACITETI INSTITUCIONAL I ORGANIZATËS	26
4.2. PUNA VULLNETARE E TË RINJVE NË BASHKËSI	28
4.3. POLITIKA RINORE	30
4.4. PJESËMARRJA E TË RINJVE DHE SEKTORIT RINOR NË JETËN PUBLIKE.....	32
5. PËRFUNDIME	38
6. REKOMANDIME	41
7. LITERATURA E PËRDORUR	43

HYRJE

Hulumtimi “Studimi fillestar për trendet rinore në Republikën e Maqedonisë së Veriut” është realizuar për nevojat e projektit **“Pjesëmarrja e të rinjve për zhvillim të fuqishëm dhe të qëndrueshëm të komunitetit”**, i mbështetur nga Bashkimi Evropian dhe i realizuar nga Koalicioni i Organizatave Rinore SEGA në partneritet me SOS Fshatin e Fëmijëve Maqedonia e Veriut, Qendra Vullnetare Shkup dhe Shoqata Forumi i Gruas Tetovë. Projekti synon të përmirësojë cilësinë e zbatimit të politikave rinore bazuar në bashkëpunimin strukturor dhe pjesëmarrje thelbësore të shoqërisë civile të rrjetëzuar, duke krijuar një hapësirë për informimin e të rinjve, duke ofruar edukim joformal dhe duke krijuar përmbajtje rinore për të rinjtë.

Përmes këtij hulumtimi jepet një pasqyrë e dallimeve ekzistuese në perceptimet e të rinjve për cilësinë e jetës, mundësitë që të rinjtë kanë, si dhe mënyrat në të cilat të rinjtë bëjnë zgjedhjet që ndikojnë më shumë në të ardhmen e tyre si arsim, profesion dhe zhvillim personal dhe janë të lidhura me atë që ofron mjedisi i tyre. Hulumtimi bën një pasqyrë të sfidave më të mëdha me të cilat ballafaqohen të rinjtë në mjedise të ndryshme në nivel kombëtar, dhe përmes analizës së të dhënave të fituara, hulumtimi ndërton një pamje krahasuese të perceptimeve për mundësitë në jetën e të rinjve në vendbanimet më të vogla dhe më të mëdha në vendin tonë.

Të rinjtë e moshës prej 15 deri në 29 vjeç, të cilët janë target grupi i këtij hulumtimi, janë një kategori e qytetarëve që shteti rrallë i shikon të ndarë nga kategoritë e tjera të qytetarëve. Edhe kur bëhet fjalë për krijimin e politikave që synojnë të rinjtë, shteti më shpesh ka një qasje të unifikuar në vend që të vërë në perspektivë nevojat e të rinjve me prejardhje të ndryshme, si të rinjtë nga mjediset rurale dhe qytetet e vogla, të rinjtë me aftësi të kufizuara dhe të rinjtë nga familje me të ardhura të ulëta.

Duke pasur parasysh këtë, është e lehtë të supozohet se të rinjtë, përmes “masave” të të cilëve nuk vendosen politikat dhe zgjidhjet, kanë më pak zgjedhje kur bëhet fjalë për mundësitë arsimore, pastaj mundësitë për zhvillim dhe avancim personal, mundësitë për vetë-shprehje, si dhe pjesëmarrje në ngjarje kulturore.

Mungesa e politikave rinore të krijuara në mënyrë të duhur, në fushën e arsimit, punësimit apo mbrojtjes sociale, funksionaliteti i ulët i institucioneve, kontribuojnë në rritjen e shkallës së emigrimit të të rinjve nga Republika e Maqedonisë së Veriut. Emigrimi, pakënaqësia, si dhe mungesa e komunikimit për përfshirjen aktive të të rinjve në proceset demokratike, janë pjesë e faktorëve që ndikojnë në amullinë e kapitalit social të të rinjve në vendin tonë gjatë dhjetë viteve të fundit¹. Mungesa e politikave, strategjive dhe dokumenteve moderne

¹ 10 години статус кво, Истражување за социјалниот капитал на младите, Младински образовен форум, 2020 година

që do të avancojnë pozitën e të rinjve, përmes përfshirjes efektive të tyre në vendimmarrje në procesin arsimor, në nivel lokal dhe kombëtar është diçka që është sfiduar ndër vite nga autoritetet arsimore, vendorre dhe autoritetet kombëtare.

Ndryshimet dhe përmirësimet e fundit në fushën e përfshirjes, konsultimit dhe aktivizimit të të rinjve në proceset vendimmarrëse nga të rinjtë vihen re në valën e ndryshimeve të shkaktuara nga protestat e studentëve dhe të shkollave të mesme në periudhën 2014-2016. Kjo ishte baza për iniciimin e ndryshimit në përfshirjen sistematike të të rinjve në vendimmarrje brenda institucioneve të arsimit të lartë (përmes miratimit të Ligjit të ri për Arsimin e lartë), i parapriu krijimit të Ligjit për pjesëmarrjen rinore dhe politikat rinore, si dhe rihapja e çështjes për ndryshime në Ligjin për arsimin e mesëm (që do të garantojë pjesëmarrjen e nxënësve të shkollave të mesme në vendimmarrje brenda shkollave dhe në procesin arsimor).

Një tjetër rrethanë e rëndësishme që ka ndikim serioz në gjendjen dhe pozitën e të rinjve në Republikën e Maqedonisë së Veriut është kriza KOVID-19 që është përhapur në të gjitha segmentet e jetës shoqërore. Në këtë periudhë, të rinjtë ishin një nga grupet më të prekura të qytetarëve. Nisur nga ndryshimi i plotë i procesit arsimor, rëndimi serioz i pozitës (në përgjithësi) të të rinjve me aftësi të kufizuara², rritja e jostabilitetit ekonomik të të rinjve dhe mungesa e mbështetjes institucionale për të cilën të rinjtë kanë nevojë, janë vetëm disa nga sfidat që ka sjellë kriza për të rinjtë, dhe për të cilët ende nuk janë gjetur zgjidhjet e duhura të sistemit.³

Studime të shumta tregojnë se të rinjtë e përfshirë në aktivitete në bashkësinë lokale kanë përfitime të shumëfishta: psikologjike, sociale dhe kognitive. Nga ana tjetër, 90% e të rinjve në Maqedoninë e Veriut nuk kanë qenë asnjëherë pjesë e ndonjë organizate qytetare/joqeveritare apo iniciative që punon në çështje shoqërore, ndërsa vetëm 20% e tyre mund të imagjinojnë në të ardhmen të bashkangjiten në ndonjë aktivitet të ndonjë organizate ose iniciative qytetare/joqeveritare.⁴ Gjithashtu, sipas Indeksit të zhvillimit të rinisë në Maqedoni, 76,1% e të rinjve asnjëherë nuk kanë qenë vullnetarë.⁵

2 Shih: „Влијанието на КОВИД-19 кризата врз лицата со попреченост во Северна Македонија“, Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 година, <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/vlijanieto-na-kovid-19-vrz-licata-so-poprechenost.pdf>

3 Мë shumë në: „Млади во Криза“, МОФ, Реактор, ЗМАИ и група ГО, 2020 година: <https://mof.mk/wp-content/uploads/2021/07/Mladi-vo-kriza-2.0-Proshirena-verzija.pdf>

4 <https://mof.mk/wp-content/uploads/2021/07/WFD-26-FINAL-MK-za-web.pdf>

5 https://segaorg.mk/images/pdf/INDEX_MK.pdf

1. KORNIZA AKTUALE LIGJORE QË RREGULLON POLITIKAT DHE PJESËMARRJEN E TË RINJVE

Sipas kornizës ligjore, në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pjesëmarrja e të rinjve nënkupton përfshirjen e të rinjve në vendimmarrje që është vendimtare për ta, pjesëmarrje aktive e të rinjve duke gjeneruar ide dhe propozime për promovimin e pozitës së të rinjve në shoqëri si dhe qytetari aktive dhe kontribut në komunitet nga ana e të rinjve. Megjithatë, pjesëmarrja aktive në vetvete nuk do të thotë vetëm përfshirje në një aktivitet të caktuar, por është një proces në të cilin të rinjtë identifikojnë nevojat e tyre, kërkojnë zgjidhje, planifikojnë dhe zbatojnë aktivitete dhe kanë mundësinë të sjellin vendime në komunitetet dhe shoqërinë e tyre në tërësi. Ka shumë mënyra se si të rinjtë mund të marrin pjesë në vendimmarrje për çështje që janë të rëndësishme për ta dhe për komunitetin në tërësi. Format më të zakonshme të pjesëmarrjes së të rinjve që janë vërejtur në shoqëritë moderne evropiane janë këto⁶

- Punë vullnetare;
- Pjesëmarrja në forma të ndryshme të arsimit joformal;
- Edukimi i bashkëmoshatarëve - përfshirja e të rinjve në edukimin e bashkëmoshatarëve të tyre;
- Këshilla rinore, parlamente, forume dhe struktura të tjera - një mënyrë tradicionale e pjesëmarrjes në procesin e vendimmarrjes në suaza të autoriteteve ndërkombëtare, kombëtare, rajonale ose lokale, shkollave, klubeve, organizatave joqeveritare, etj.;
- Sistemet e bashkëmenaxhimit që ekzistojnë në disa institucione (për shembull, në Drejtorinë për rini dhe sport të Këshillit të Evropës), ku vendimet merren së bashku në bazë të barabartë me të rinjtë dhe zyrtarët e qeverisë;
- Konsultimet - përdoren në procesin e vendimmarrjes për të shprehur shqetësimet dhe nevojat dhe për të bërë sugjerime.

Disa zgjidhje ligjore përcaktojnë përgjithësisht pozitën e të rinjve në shoqërinë tonë, si në nivel lokal ashtu edhe në nivel kombëtar, si dhe brenda institucioneve arsimore.

Ligji për pjesëmarrjen rinore dhe politikat rinore⁷, i miratuar në vitin 2020, është zgjidhja e parë ligjore që garanton pjesëmarrjen e të rinjve dhe përshkruan dhe njeh format e shoqërimit dhe organizimit të të rinjve. Ky ligj rregullon çështjet lokale dhe kombëtare lidhur me pjesëmarrjen e të rinjve, dhe

6 "Have your say!" - Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life Council of Europe (2008), стр.21

7 <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-mladinsko-uchestvo-i-mladinski-politiki-16-01-2020.pdf>

në këtë mënyrë hap detyrime për të mbështetur pjesëmarrjen e të rinjve si në komuna ashtu edhe në institucionet kombëtare (Agjencia për rini dhe sport). Ky është ligji i parë që përcakton pjesëmarrjen e të rinjve në Maqedoninë e Veriut dhe garanton pjesëmarrjen e të rinjve përmes organeve të tyre përfaqësuese në proceset e politikëbërjes dhe vendimmarrjes që i influencojnë ata. Qendrat rinore të parashikuara dhe zyrtarët rinor janë mjet për kontakt të vazhdueshëm të të rinjve me institucionet. Ligji parashikon miratimin e strategjive lokale për rininë dhe një strategji kombëtare për rininë me kohëzgjatje prej 5 vjet, si dokumentet më të rëndësishme për zhvillimin e aktiviteteve rinore të planifikuara dhe të zbatuara nga institucionet.⁸

Ligji për Arsimin e Lartë⁹ i miratuar në vitin 2018 parashikon dhe garanton pjesëmarrjen e studentëve në menaxhimin e universiteteve. Kjo zgjidhje ligjore është e gjerë dhe rregullon çështjen në arsimin e lartë, por më e rëndësishmja në këtë kontekst është garantimi i asambleve të pavarura studentore që transmetojnë në mënyrë demokratike pikëpamjet dhe nevojat e studentëve në nivelet më të larta brenda universiteteve.

Pavarësisht pyetjes së hapur nga ana e organizatave qytetare dhe organeve përfaqësuese të nxënësve, në **Ligjin ekzistues për arsimin e mesëm**¹⁰ ende mungon rregullimi dhe garantimi i organizimit dhe pjesëmarrjes së nxënësve në proceset vendimmarrëse në shkolla.

Është pothuajse e pamundur të mendosh për shoqërinë qytetare pa menduar për individët dhe grupet aktive që veprojnë mbi baza vullnetare. Puna vullnetare sot presupozon aktivitete të organizuara që kanë tre karakteristika: vullnetarizëm, mirëqenie të një personi tjetër ose mirëqenie të përgjithshme dhe ofrim falas i një shërbimi ose aktiviteti.¹¹ Puna vullnetare në vendin tonë është definuar në **Ligjin për punë vullnetare**.¹² Ai e përkufizon puna vullnetaren si ofrimin vullnetar të shërbimeve personale, njohurive dhe shkathtësive dhe/ose kryerjen e aktiviteteve të tjera në dobi të personave, organeve, organizatave dhe institucioneve të tjera, pa kompensim.

Duke pasur parasysh fotografinë e zgjidhjeve dhe propozimeve aktuale ligjore, është e qartë nevoja për mundësi për përfshirje të vërtetë demokratike të të rinjve, nevoja për të krijuar shërbime funksionale rinore, qendra rinore dhe mundësi për komunikim efektiv me institucionet arsimore dhe lokale.

Vetëm përmes monitorimit dhe dokumentimit të vazhdueshëm të situatës, përgatitjes së rekomandimeve dhe përfaqësimit para institucioneve me kërkesa

8 Më shumë në: Закон за младинско учество и младински политики, 2020 година <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-mladinsko-uchestvo-i-mladinski-politiki-16-01-2020.pdf>

9 Më shumë në: Закон за високото образование <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20visokoto%20obrazovanie%20NOV.pdf>

10 <http://www.sonk.org.mk/documents/Zakon%20za%20sredno%20obrazovanie.pdf>

11 <https://www.unv.org/sites/default/files/UNV%20Issue%20Brief%20-%20Basic%20Services%20and%20Volunteering.pdf>

12 Më shumë në: Законот за волонтерство, јули 2007, Службен весник на РМ бр.85/2007 https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/precisten_tekst_volonterstvo.pdf

konkrete për të rinjtë mund të përmirësohet pozita e kësaj kategorie qytetarësh. Përveç kësaj, përmes këtyre qasjeve mund të punojnë për të reduktuar dallimet në mundësitë që të rinjtë kanë në mjedise të ndryshme, veçanërisht duke përmirësuar mundësitë e të rinjve në zonat rurale dhe qytetet më të vogla.

2. QASJA METODOLOGJIKE

2.1. KORNIZA METODOLOGJIKE

2.1.1. Qëllimet e hulumtimit

Qëllimi kryesor i këtij studimi është të bëjë vlerësimin e nevojave, sfidave dhe rreziqeve të të rinjve nga të gjitha rajonet planifikuese, duke shqyrtuar perceptimet për cilësinë e jetës së të rinjve të përfshirë në mostrën e hulumtimit, në mënyrë që të identifikohen vlerat bazë fillestare të treguesve që do të përdoren për të monitoruar ecurinë e projektit.

Hulumtimi është kryer në lidhje me perceptimet e të anketuarve për: cilësinë e jetës, arsimin, politikën rinore, pjesëmarrjen e të rinjve dhe sigurinë e të rinjve.

2.1.2. Lënda e analizës

Lënda e analizës është përcaktimi i perceptimit të të anketuarve për nevojat, sfidat dhe rreziqet e të rinjve të moshës prej 15 deri në 29 vjeç në mjedise të ndryshme në të gjitha rajonet e vendit tonë.

2.1.3. Metodologjia e hulumtimit

Ky hulumtim bazohet në një kombinim të procedurave hulumtuese kuantitative dhe kualitative, me analizën e të dhënave primare dhe sekondare. Më konkretisht, janë përdorur teknikat e mëposhtme të hulumtimit për mbledhjen e të dhënave:

- Rishikimi i literaturës;
- Fokus grupet
- Anketa online për të rinjtë e moshës 15-29 vjeç, në një mostër të përshtatshme kombëtare, përmes platformës SurveyMonkey.
- Anketa online për organizata qytetare përmes platformës SurveyMonkey.

Dizajni i mostrës në këtë hulumtim është kryer sipas temës së hulumtimit dhe disponueshmërisë së të dhënave për përzgjedhjen e mostrës. Popullata e synuar në këtë hulumtim janë të rinjtë e moshës prej 15 deri në 29 vjeç dhe organizatat qytetare që punojnë për dhe me të rinjtë.

Hulumtimi me të rinjtë u realizua në një mostër prej 1050 të anketuar, në periudhën korrik - gusht të vitit 2021. Për këtë qëllim është krijuar një version dygjuhësh (në maqedonisht dhe shqip) i pyetësorit. Pyetësori për organizatat qytetare është plotësuar nga 61 organizata.

Të dhënat analizohen në nivel kuantitativ dhe kualitativ, duke përdorur metodat e mëposhtme hulumtuese:

- Metoda eksplorative;
- Metoda deskriptive;
- Metoda krahasuese;
- Metoda shpjeguese.

Të dhënat kuantitaive të fituara nga hulumtimi anketues analizohen në nivel njëvariant, bivariant dhe multivariant, duke përdorur procedurat e duhura statistikore në SPSS, të cilat interpretohen tekstualisht dhe paraqiten vizualisht përmes fotografive, tabelave, grafikëve dhe diagrameve. Të dhënat kualitative nga fokus grupet e zbatuara analizohen në mënyrë narrative dhe përfshihen në analizën tematike të fushave.

Një nga kufizimet e hulumtimit është se ai u krye në format online gjatë pandemisë dhe nuk ishte e mundur të synoheshin plotësisht të rinjtë sipas një mostre të paracaktuar.

Anketa online përfshiu 1050 të anketuar, që është një mostër mjaft e madhe për të përcaktuar perceptimet për cilësinë e jetës tek të rinjtë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, dhe mostra është mjaft reprezentative që të mund të gjeneralizohet për të gjithë të rinjtë në vend. Hulumtimi është realizuar në të gjithë territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, në të gjitha 8 rajonet statistikore.

Megjithatë, jo të gjithë 1050 të anketuarit iu përgjigjën të gjitha pyetjeve. Të dhënat e mbledhura janë paraqitur përmes statistikave përshkruese, tabelave dhe fotografive, të cilat synojnë të përshkruajnë qartë të gjitha rezultatet, përfundimet dhe sygjerimet. Gjithashtu, në përputhje me thirrjen për hulumtim, është bërë një analizë desktop e legjislacionit kombëtar dhe hulumtimeve të mëparshme të bëra në këtë temë.

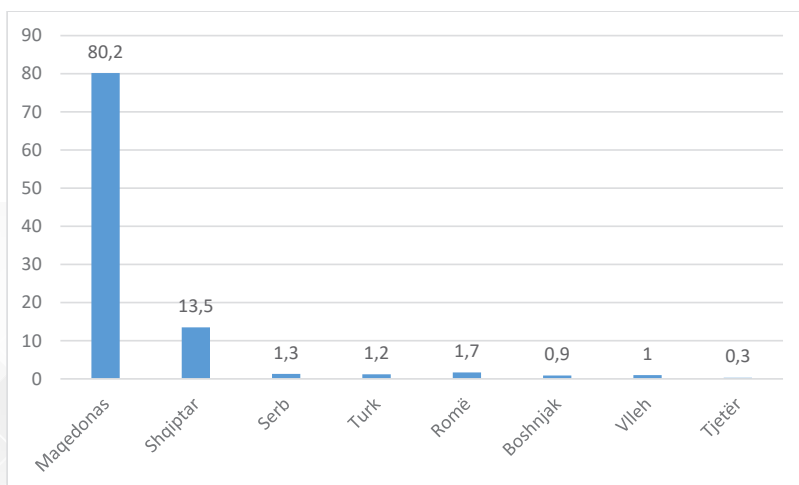
Në kuadër të pjesës kualitative janë realizuar tetë fokus grupe nga të gjitha rajonet planifikuese, duke përfshirë 69 të rinj:

Rajoni planifikues	Numri i pjesëmarrësve
Rajoni planifikues i Vardarit	4
Rajoni planifikues i Shkupit	7
Rajoni planifikues verilindor	12
Rajoni planifikues i Pollogut	10
Rajoni planifikues i Pellagonisë	11
Rajoni planifikues juglindor	9
Rajoni planifikues lindor	8
Rajoni planifikues jugperëndimor	8

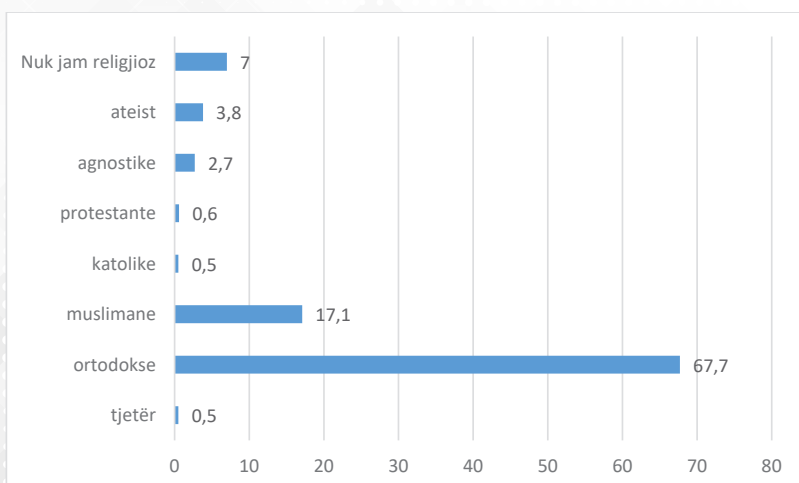
2.1.4. Mostra e hulumtimit

Për nevojat e analizës janë plotësuar 1050 pyetësorë nga persona të moshës prej 15 deri 29 vjeç. 244 (23.2%) e personave janë meshkuj, 689 (65.5%) janë femra, 0.2% janë shprehur se ndjehen ndryshe dhe 11% preferojnë të mos përgjigjen në këtë pyetje.

Të anketuarit janë të ndarë në 3 grupmosha, në moshën prej 15 deri në 19 vjeç (N = 391), në moshën prej 20 deri në 24 vjeç (N = 351) dhe në moshën prej 25 deri në 29 vjeç (N = 185). Pjesa e mbetur (11.7%) e të anketuarve nuk iu përgjigjën kësaj pyetjeje. Sa i përket nacionalitetit, mund të shohim se përqindjen më të madhe të mostrës e përbëjnë përfaqësuesit e nacionalitetit maqedonas (80,2%).



Kur bëhet fjalë për përkatësinë fetare, 67.7% e të anketuarve janë ortodoksë, 17.1% myslimanë dhe 7.0%% deklarojnë se nuk janë fetarë.

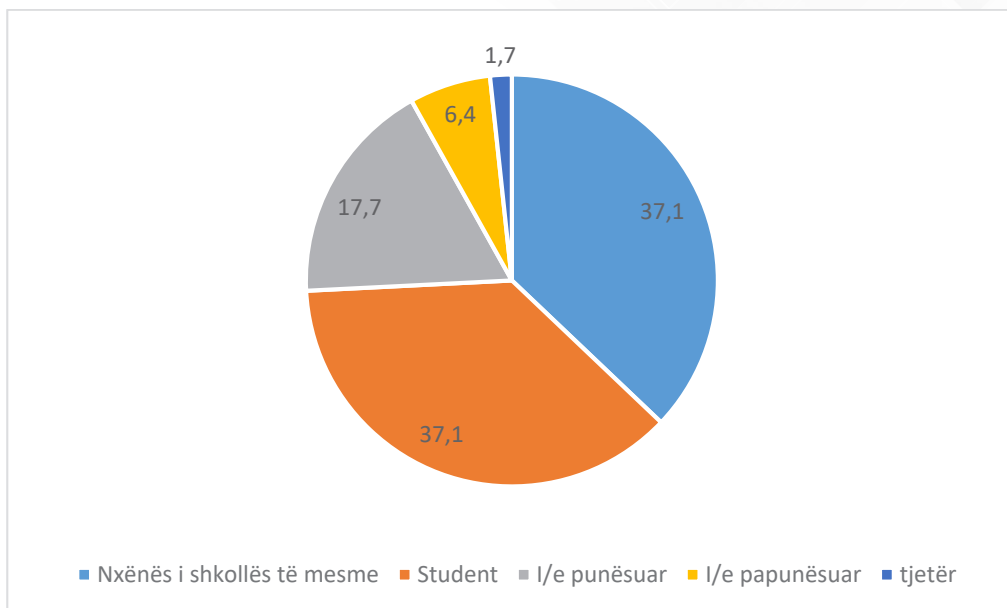


Të anketuarit gjithashtu kishin mundësinë të tregojnë nëse kanë ose jo aftësi të kufizuara, ku 38 të anketuar (4.1%) deklaruan se kanë aftësi të kufizuara, kryesisht shikim të dobët (15 persona) dhe mungesë vëmendjeje (9 persona).

	Frekuenca	Përqindja
Lëndim i fituar/traumatik i trurit	3	0.3
Çrregullimi i deficitit të vëmendjes/hiperaktivitet	9	0.9
Spektri i Aspergerit / Autizëm	2	0.2
Verbëri/ shikim të dobët	15	1.4
Shurdhim / Gjysmëshurdhëri	4	0.4
Pengesë kognitive ose në të mësuarit	1	0.1
Sëmundje kronike / gjendje mjekësore	5	0.5
Probleme të shëndetit mendor / gjendje psikologjike	6	0.6
Çrregullim fizik / gjendje lëvizshmërie që ndikon në ecje	3	0.3
Çrregullim fizik/gjendje lëvizshmërie që nuk ndikon në ecje	3	0.3
Çrregullim në të folurit / komunikim	9	0.9

Për sa i përket vendbanimit, mund të vërejmë se 81.3% e të anketuarve jetojnë në mjedis urban, 16.6% në mjedis rural.

Në suaza të mostrës tonë, pjesa më e madhe e të anketuarve, pra 1/3 (37.1%) janë studentë dhe nxënës të shkollave të mesme.



3. ANALIZA E FUSHAVE TEMATIKE

3.1. KUALITETI I JETËS

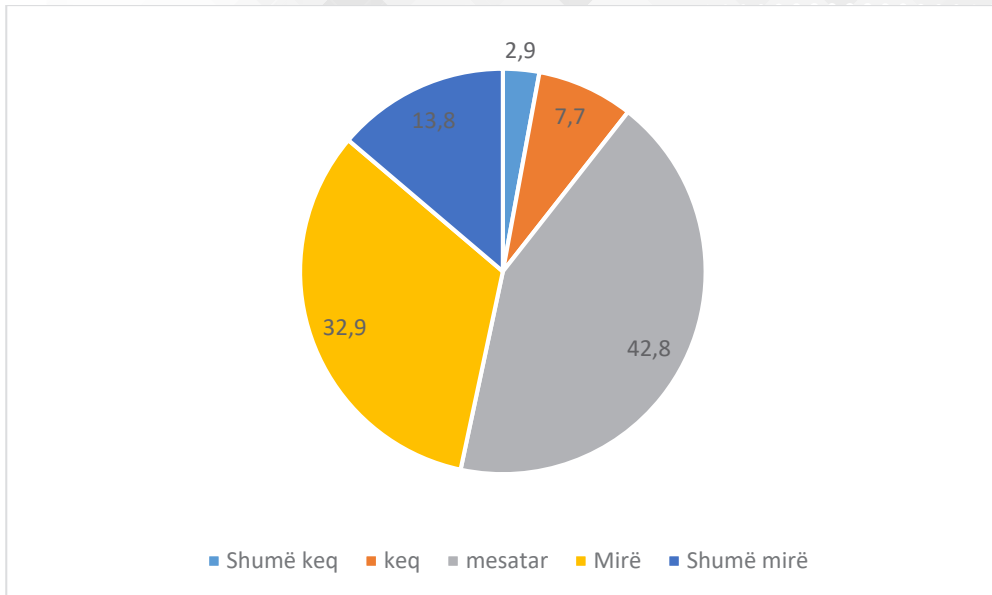
Grupi i parë i pyetjeve në kuadër të kësaj Analize i referohet disa aspekteve sociale që krijojnë kënaqësi, gjegjësisht pakënaqësi tek të rinjtë.

Është interesante se kënaqësinë më të madhe të rinjtë e krijojnë mundësitë për shprehje dhe mendim të lirë, regjistrim në fakultet dhe studime pasuniversitare.

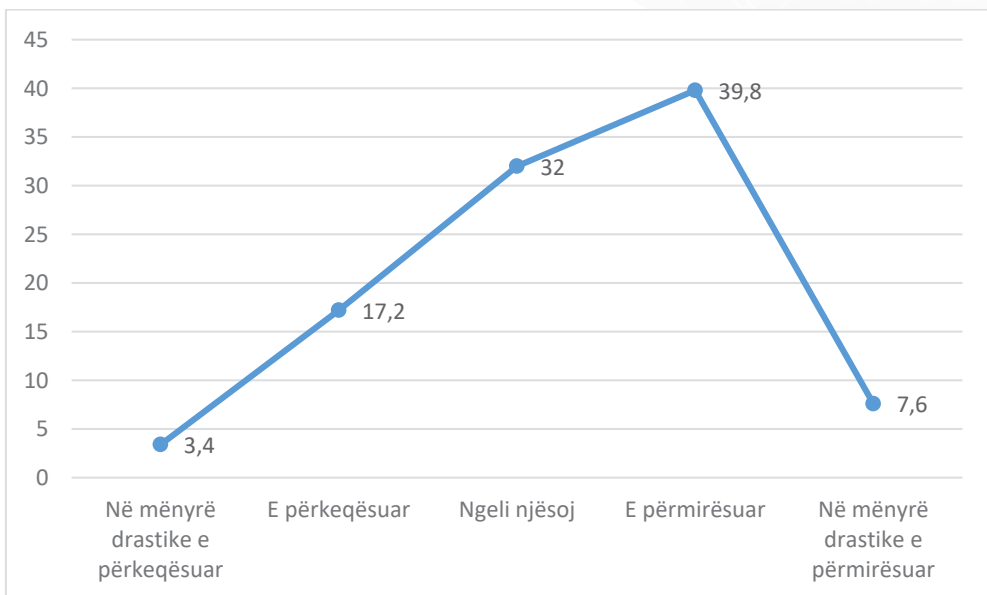
Pakënaqësinë më të madhe e krijojnë mundësitë apo pamundësitë për punësim, pavarësia ekonomike, zgjidhja e çështjes së banimit dhe veprimi politik.

	Krijon kënaqësi	Krijon pakënaqësi	Nuk krijojnë as kënaqësi as pakënaqësi
Regjistrimi në shkollë të mesme	68,0%	3,5%	28,5%
Regjistrimi në fakultet	74,6%	5,3%	20,1%
Regjistrimi në studime pasuniversitare	74,2%	5,6%	20,3%
Mënyra e shkollimit	48,2%	27,0%	24,8%
Mundësi punësimi	52,2%	39,0%	8,8%
Mundësi për të zgjidhur çështjen e banimit	49,3%	35,2%	15,5%
Mundësi për pavarësi ekonomike	54,9%	34,1%	11%
Mundësi për të rinjtë të bëjnë atë që duan dhe atë që është e rëndësishme për ta	66,2%	22,1%	11,7%
Mundësi për avancim në profesion	68,7%	22,1%	9,2%
Mundësitë për veprim politik	24,9%	36,7%	38,4%
Mundësi për argëtim dhe relaksim	83,3%	8,9%	7,8%
Mundësi për shprehje të lirë të mendimit personal	76,8%	13,5%	9,7%

Edhe nëse merren parasysh të gjitha këto aspekte, standardi aktual i jetesës për 42,8% të të rinjve është mesatar, dhe për 32,9% është i mirë. Megjithatë, 10% e të rinjve kanë një standard jetese të dobët ose shumë të dobët.



Megjithatë, nëse do të bëhet një krahasim me tre vitet e fundit, cilësia e jetës për 39,8% të të anketuarve është përmirësuar.



Në një shkallë nga një deri në pesë, ku 1. do të thotë “shumë më keq”, 2. “më keq”, 3. “e njëjtë”, 4. “më mirë” dhe 5. do të thotë “shumë më mirë”, të anketuarit kishin mundësinë të vlerësojnë se si do të jetë cilësia e jetës së tyre në tre vitet e ardhshme. Përgjigjet janë brenda mesatares (se do të mbetet e njëjtë), por janë më optimistë për sa i përket të ardhurave dhe arsimimit që do të fitonin në tre vitet e ardhshme.

	M
Të ardhura	3.68
Statusi i punës	3.65
Arsimi dhe trajnimi	3.85
Mbrojtja shëndetësore	3.28
Strehimi	3.38

Gjithashtu, të anketuarit kishin mundësinë të vlerësojnë se si janë ndjerë në 3 muajt e fundit, ajo që jep shpresë dhe gëzim është se të anketuarit ndjehen të dashur dhe të sigurt në vete.

	M
Ndjehem optimist/e kur mendoj për të ardhmen	3.36
Ndjehem i/e dobishëm/me	3.55
Kam vetëbesim, ndjehem i/e sigurt në vetvete	3.79
Ndjehem i/e dashur	3.94
Ndjehem i/e disponuar	3.67
Ndjehem në stres (i/e shqetësuar)	3.25
Ndjehem i/e pikëlluar	2.51

Të rinjtë gjithashtu kishin mundësinë të rangojnë problemet me të cilat përballen të rinjtë dhe që i prekin më shumë ata. Nga tabela shihet se për 58.4% të të rinjve, papunësia vjen në rend të parë, pastaj vjen pavarësia materiale dhe ekonomike (50.8%), alkoolizmi, varshmëria nga droga, delikuenca e të ngjashme (45.9%) dhe sistemi arsimor (42.4%).

	1	2	3
1. Pavarësia materiale dhe ekonomike	50.8%	29.5%	19.7%
2. Sistemi arsimor	42.4%	35%	22.7%
3. Papunësia	58.4%	17.4%	24.2%
4. Problemet e strehimit	32.3%	41.7%	26%
5. Shfrytëzimi i kohës së lirë	20.9%	38.9%	40.2%
6. Pozita vartëse e të rinjve	22.3%	51.4%	26.2%
7. Kriza morale dhe mungesa e idealeve	34.7%	40.8%	24.5%%
8. Kujdesi i pamjaftueshëm i shoqërisë për problemet e të rinjve	41.9%	33.6%	24.4%
9. Dallimet sociale	36.1%	39.5%	24.4%
10. Mosmarrëveshjet kombëtare	35.3%	39.7%	25%
11. Mungesa e interesimit të të rinjve për problemet sociale	30.9%	42%	27.1%
12. Mosefikasiteti dhe mosaktiviteti i organizatave rinore	27.5%	43.3%	29.2%
13. Mungesa e lirisë së fjalës dhe mendimit	41.6%	33.3%	25.1%
14. Alkoolizmi, narkomania, delikuenca dhe të ngjashme	45.9%	28.6%	25.5%
15. Tjetërsimi i marrëdhënieve njerëzore	40.3%	35.5%	24.1%

Zhgënjyes është fakti se pothuajse gjysma e të të rinjve nuk kanë dëgjuar për Qëllimet e zhvillimit të qëndrueshëm. Megjithatë, nga 16 qëllimet e dhëna, si më të rëndësishme të rinjtë i vënë në pah shëndetin dhe mirëqenien, si dhe paqen, drejtësinë dhe institucionet e forta, dhe më pak të rëndësishme janë konsumi dhe prodhimi i përgjegjshëm dhe partneriteti për qëllime.

	Përqindja
Një botë pa varfëri	25.6
Një botë pa uri	20.7
Shëndet dhe mirëqenie	41.2
Arsim cilësor	27.0
Barazia gjinore	11.5
Ujë të pastër dhe kushte sanitare	9.1
Energjia e disponueshme nga burime të pastra	4.5
Punë të denjë dhe rritje ekonomike	22.5
Industria, inovacioni dhe infrastruktura	5.0
Reduktimi i pabarazisë	9.0
Qytete dhe komunitete të qëndrueshme	3.8
Konsumi dhe prodhimi i përgjegjshëm	2.4
Mbrojtja e klimës	6.8
Ruajtja e botës ujore	3.6
Ruajtja e jetës në tokë	14.7
Paqe, drejtësi dhe institucione të forta	32.0
Partneritet për qëllime	2.1

3.2. ARSIMI

16

Pjesa e dytë e kësaj analize trajton temën e arsimit. Të anketuarit kishin mundësinë të vlerësojnë se sa arsimi që kanë marrë ose që po e marrin do t'u mundësojë atyre të punësohen në të ardhmen në fushën e arsimit dhe janë përgjigjur në shkallën prej 1 deri në 5, ku 1 do të thotë jo aspak, dhe 5 do të thotë Plotësisht. Rezultati i fituar $M = 3.10$ na tregon se ato janë pak mbi mesataren, por jo se arsimi i aftëson plotësisht.

Përveç kësaj, të anketuarit kishin mundësinë të vlerësojnë deri në cilën masë deklarata të caktuara iu referohen atyre. Ajo që është për t'u përsëritur është se 60% e të rinjve kanë mbështetjen e plotë të prindërve të tyre kur përballen me probleme në arsim.

	Definitivisht jo	Në masë të vogël	Në masë të madhe	Plotësisht
Kërkesat e vendosura për mësimdhënie janë një barrë e madhe për mua	29.5	51.4	15	4.1
Ka shumë lëndë që më interesojnë	7.2	26.9	41.7	24.3
Shumica e mësimdhënësve më marrin seriozisht dhe janë të interesuar për punën time	17.8	37.1	30.2	14.9
Shumica e mësimdhënësve u qasen nxënësve në ëmënyrë të duhur	14.8	39.5	33.3	12.5
Rezultatet e shkollës time janë shumë të rëndësishme për prindërit e mi	7.6	20.2	39	33.2
Kam mbështetjen e plotë të prindërve të mi kur përballem me probleme në arsim	3.6	11.7	24.3	60.4

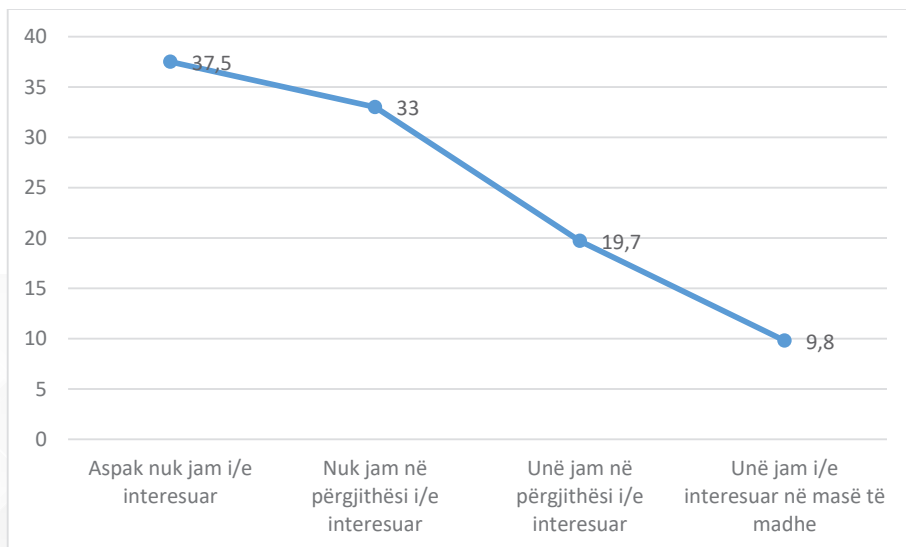
Në këtë drejtim, të anketuarit kishin mundësinë të vlerësojnë se çfarë duhet të ndryshojë në sistemin arsimor. Për gati një të tretën e të rinjve, ndryshimi më i madh duhet të jetë në arsim në drejtim të qasjes praktike të mësimdhënies.

	Përqindja
Kurrikula të gjera	15.1
Mungesa e ushtrimeve/qasjes praktike në mësimdhënie	46.2
Punë kërkimore shkencore që nuk është në përputhje me djersën aktuale	6.3
Mungesa e dialogut në klasë	3.7
Mungesa e bursave, sidomos në arsimin e lartë	6.6
Mungesa e përmbajtjes për shëndetin riprodhues të të rinjve	2.8
Qëndrimi i arsimtarit ndaj nxënësit	7.6
Kapacitetet e arsimtarëve dhe profesorëve	6.2
Pajisjet teknike joadekuate	3.6
Tjetër	1.9

Kur bëhet fjalë për termin Mësimi gjatë gjithë jetës, 82% e të anketuarve thonë se e kanë dëgjuar si term, gjë që vërtet flet për faktin se të rinjtë janë të interesuar të përvetësojnë njohuri.

3.3. POLITIKA E TË RINJVE

Pjesa e tretë e kësaj analize trajton politikat rinore. Të dhënat nga kjo analizë tregojnë se 70% e të rinjve përgjithësisht nuk janë të interesuar për politikë.



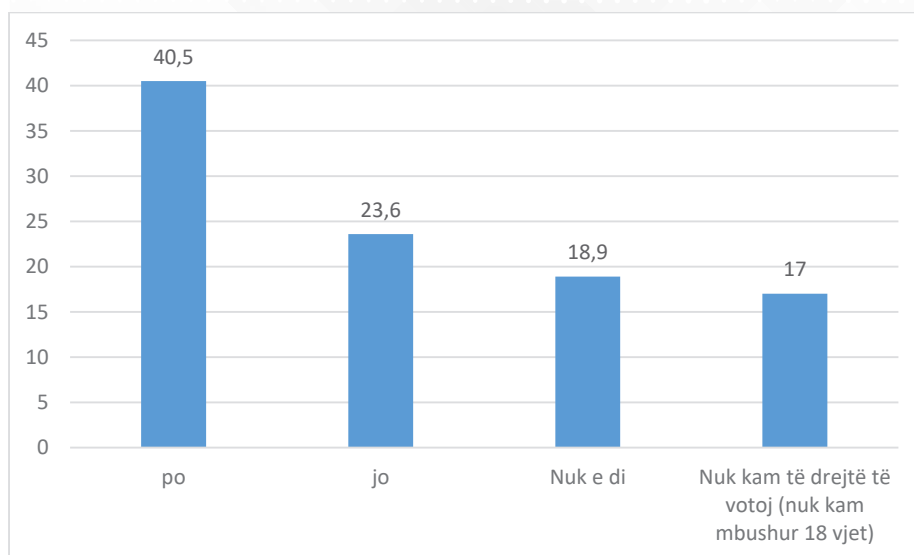
Nga ana tjetër, në shkallën prej 1 deri në 5, duke fituar një vlerë mesatare $M = 2.05$, mund të shohim se të rinjtë janë shumë të pakënaqur me cilësinë e masave dhe politikave për të rinjtë (politikat në lidhje me shëndetësinë, arsimin, punësimin, strehimin, kulturën etj.).

Megjithatë, të pyetur se ku mund të ndikojnë më shumë në vendimmarrje, të rinjtë besojnë se mund të kontribuojnë më së shumti përmes organizatave joqeveritare dhe më së paku përmes punës në parti politike dhe kontakteve personale me politikanët.

	M
Puna në parti politike	2.75
Puna në organizata ose shoqata joqeveritare (vullnetare).	3.49
Votimi në zgjedhje	3.30
Kontakti personal me politikanët, dmth. ata që marrin vendime	2.86
Pjesëmarrja në demonstrata publike	3.22
Nënshkrimi i peticioneve	3.23

Gjatë marrjes së vendimeve, të rinjtë kanë ndikimin më të madh në rrethin familjar. Është alarmante informata që në bashkësinë lokale dhe në partitë politike apo OJQ-të, pikëpamjet e tyre pothuajse nuk kanë asnjë ndikim.

	M
Në punë, shkollë apo fakultet	2.02
Në familjen ose amvisërinë tuaj	2.77
Në bashkësinë lokale ku jetoni	1.73
Në organizata politike apo joqeveritare	1.37
Në rrethin e bashkëmoshatarëve dhe miqve ku lëvizni	2.66



17% e të anketuarve nuk kanë të drejtë vote, por nga pjesa e mbetur vetëm 40.5% do të votonin në zgjedhjet e ardhshme lokale. Rrjedhimisht, lind pyetja çka i pengon të rinjtë të marrin pjesë në zgjedhje?

Për përqindjen më të madhe të të rinjve (35%) arsyeja pse ata nuk duan të marrin pjesë në zgjedhje është mungesa e besimit se vota e tyre do të sjellë ndryshime pozitive, si dhe mosinteresi i të rinjve për politikë.

	Përqindja
Të rinjtë nuk janë mjaft të informuar për temat politike	20.7
Mungesa e interesit të të rinjve për politikën	29.1
Programet e partive politike nuk fokusohen sa duhet në nevojat e të rinjve	26.9
Barrierat ligjore (p.sh. Kushtet minimale për moshën, kushtet tjera për regjistrimin e votuesve)	4.0
Mungesa e besimit se vota e tyre do të çojë në ndryshime pozitive	35.3

Si rrjedhojë, lind pyetja pse të rinjtë nuk duan të paraqesin veten si kandidatë për zgjedhje. Për përqindjen më të madhe (26%) është presioni social se ai është shumë i ri për t'u kandiduar, por pothuajse e njëjta përqindje e atyre të rinjve që mendojnë se të rinjtë nuk janë të interesuar për politikën.

	Përqindja
Mungesa e qasjes në informacion (për rregullime ligjore dhe procedurale)	21.2
Mosinteresimi tek të rinjve për politikën	25.1
Mungesa e kapaciteteteve për udhëheqje të fushatës (kohë, financim, bazë për mbështetje)	22.9
Barriera ligjore (kushte minimale për moshë; kushte tjera për regjistrim)	9.6
Mungesa e mundësive për kandidatët e rinj në partitë politike	19.2
Presioni social dhe stigma ("shumë i ri për t'u kandiduar")	26.2

Është shqetësues fakti se vetëm 28.8% e të rinjve janë të njoftuar me ligjin për pjesëmarrjen rinore dhe politikën rinore dhe vetëm 23% e tyre mendojnë se i njëjti zbatohet në vendbanimin. Gjithashtu, vetëm 19.4% janë të njoftuar me Strategjinë Kombëtare për të rinjtë 2016 - 2025 dhe vetëm 20% e tyre besojnë se e njëjta zbatohet në vendbanimin.

Përqindja më e madhe e të rinjve nuk e dinë nëse ekziston një strategji lokale për të rinjtë në komunën e tyre (më shumë se gjysma e të anketuarve), ndërsa vetëm 11.5% janë të sigurt për ekzistencën e saj. Sipas pjesëmarrësve të fokus grupit, strategjitë lokale për zhvillim pothuajse nuk janë përfshirë në politikën rinore dhe politikën për punësim të të rinjve, se komunat nuk bashkëpunojnë me organizatat rinore për të dëgjuar pikëpamjet e tyre dhe as nuk i marrin seriozisht mendimet dhe pikëpamjet e tyre.

Këto të dhëna plotësohen me faktin se vetëm 20.1% e të anketuarve janë anëtarë të ndonjë organizate joqeveritare kurse 65.3% do të anëtarësoheshin në të ardhmen. Kjo është përqindja e të rinjve që mendojnë se organizatat joqeveritare kanë kapacitetin për të shkaktuar ndryshime shoqërore, edhe atë në një shkallë nga 1 deri në 5, M = 3.18. Vetëm 10% e të rinjve përmendën një organizatë qytetare të caktuar në mjedisin e tyre që punon me të rinjtë dhe ofron punë rinore.

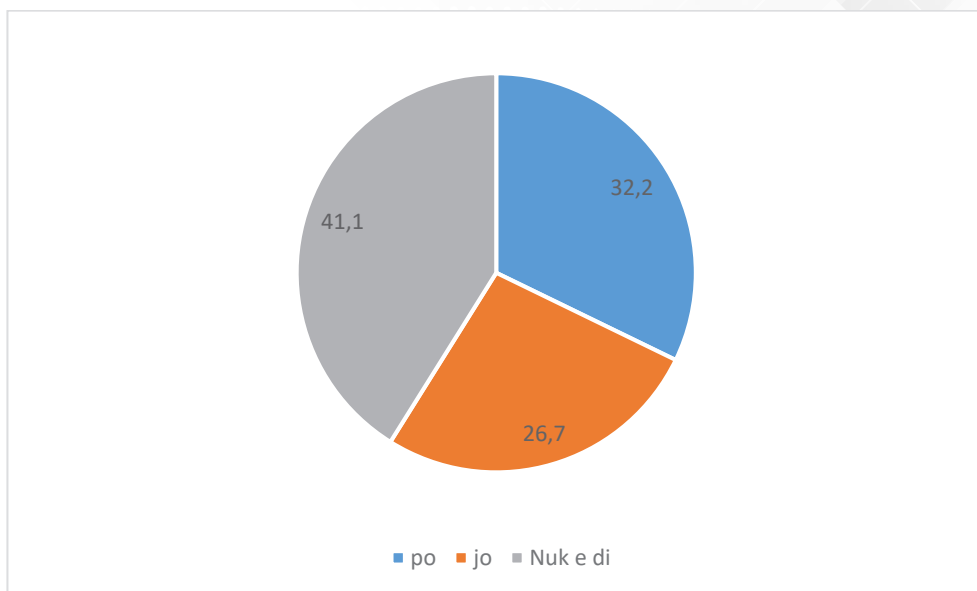
3.4. PJESËMARRJA E TË RINJVE

Pjesa e katërt në këtë Analizë i referohet pjesëmarrjes së të rinjve. Në shkallë nga 1 deri në 5, të rinjtë kishin mundësinë të përgjigjen sa janë të kënaqur me nivelin aktual të pjesëmarrjes së të rinjve në proceset e politikëbërjes për të rinj? Përgjigja e tyre $M = 2.38$, tregon se të rinjtë janë shumë pak të kënaqur me nivelin e pjesëmarrjes.

Vetëm 20.3% e të rinjve në 12 muajt e fundit kanë marrë pjesë në një proces vendimmarrjeje në shkollë, fakultet, komunë apo institucion qeveritar. Përqindja pak më e lartë prej 30.6% e të rinjve kanë shprehur mendimin e tyre në rrjetet sociale në 12 muajt e fundit. Interesante janë përgjigjet e të rinjve lidhur me temat për të cilat kanë shprehur mendimin e tyre, edhe atë më së shpeshti në lidhje me arsimin, mjedisin jetësor, shëndetin mental, shëndetin riprodhues, KOVID dhe vaksinimin.

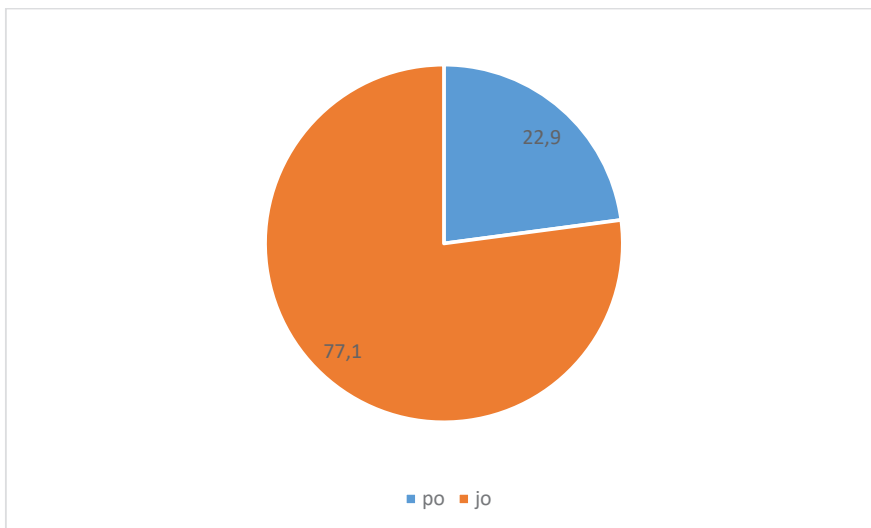
Të dhënat nga fokus grupet plotësojnë këto të dhëna ku të rinjtë thonë se mundësia për t'u përfshirë në shoqëri dhe për të marrë vendime është sipas vullnetit të lirë, me vetëiniciativë, të rinjtë nuk janë shumë të përfshirë. Nuk ka iniciativa të nxënësve në arsim, megjithëse të rinjtë kanë ide për t'u organizuar.

Megjithatë, vetëm 32.2% e të anketuarve thonë se ka punë vullnetare të organizuar brenda bashkësisë ku ata jetojnë.



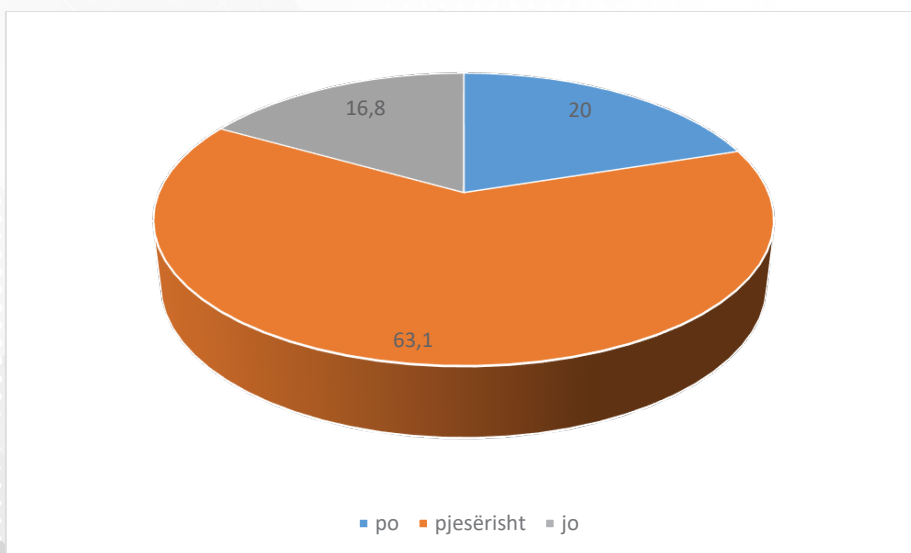
Në pyetjen cilat aktivitete janë më të shpeshta, përgjigjet janë pastrimi i mjedisit, ndihma juridike falas, dhurimi i rrobave, ushqimi për të pastrehët, aksionet humanitare, punëtoritë dhe të ngjashme. Ajo që është për t'u përsëritur është se vetëm 12.3% e të rinjve nuk do të bënin punë vullnetare nëse do të kishte një mundësi të tillë.

Sa i përket formave ekzistuese të pjesëmarrjes së të rinjve, është alarmant fakti që vetëm 22.9% e të rinjve kanë dëgjuar për këshillat rinore lokale.



Kur përcaktohen këshillat rinore lokale, fitohet përshtypja se ata që kanë dëgjuar për këshillat rinor janë përgjithësisht të informuar për rolin e tyre. Sipas të rinjve, këto janë organe të përbëra nga përfaqësues të formave të ndryshme të organizimit të të rinjve që përfaqësojnë interesat e të rinjve në NJVL; vendet ku diskutohen problemet dhe sfidat e të rinjve në bashkësinë lokale dhe përfaqësohen për zgjidhjen e tyre; të rinjtë nga niveli lokal të cilët duhet të ndikojnë pozitivisht në mjedisin ku jetojnë dhe punojnë ose shkollohen.

Megjithatë, vetëm 20% e të rinjve besojnë se KLR mund të përfaqësojë në mënyrë efektive interesat e të rinjve.



Arsyet për këtë janë se ata i nënshtrohen presioneve të jashtme për shkak të interesave të tjerëve dhe mbështeten me mjete financiare dhe për këtë arsye nuk përfaqësojnë interesat **në mënyrë më efektive**, sepse tek të moshuarit ekziston ende dyshimi se të rinjtë nuk mundën dhe nuk dijnë të sjellin vendime.

3.5. SIGURIA

Pjesa e fundit e kësaj Analize i referohet sigurisë së të rinjve. Mund të vërejmë se të rinjtë ndihen më pak të sigurt në internet dhe më të sigurt në shtëpi.

	M
Në shtëpi	4.62
Në shkollë / fakultet	3.97
Në lagje	3.84
Në internet	2.72

Ajo që i bën të rinjtë të ndihen të pasigurt janë kryesisht qentë endacakë në mjedisin lokal.

	Përqindja
prania e dhunës	16.0
fqinjët e pasjellshëm	9.3
shumë makina	9.8
qentë endacak	22.8
Mungesa e ndriçimit rrugor	14.0
Ndihem i sigurt në vendbanimin tim	15.6

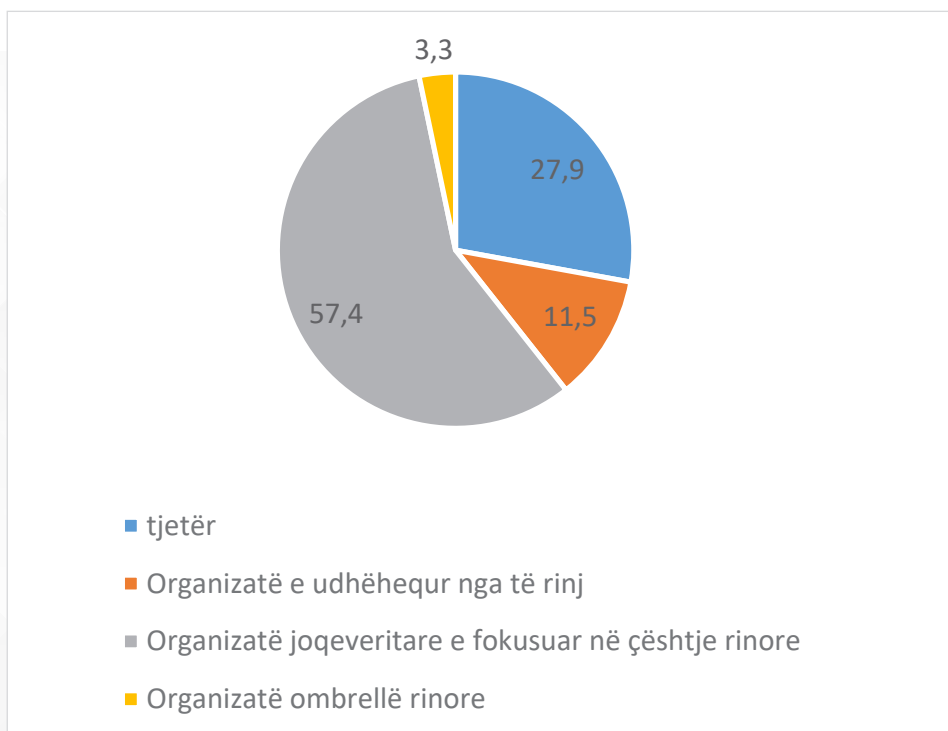
16.7% e të rinjve të anketuar kanë theksuar se kanë qenë viktimë e dhunës. Më shpesh, të rinjtë tregojnë se janë sulmuar fizikisht në oborrin e shkollës ose në mjedisin ku jetojnë, maltretim nga bashkëmoshatarët, dhunë në internet dhe ngacim psikologjik.

Nga ana tjetër, 44.3% e të rinjve pjesë e kësaj ankete thonë se njohin dikë që ka qenë viktimë e dhunës, më së shpeshti në formë të bullizmit, dhunës verbale, dhunës fizike në oborrin e shkollës, por fatkeqësisht edhe dhunës në familje. Megjithatë, vetëm 14.3% e të rinjve kanë raportuar dhunë. Ndoshta arsyeja është se të rinjtë nuk kanë besim te institucionet.

Sipas të dhënave të fokus grupeve, të rinjtë që jetojnë në vende të vogla dhe njëetnike kanë më pak gjasa të ekspozohen ndaj sjelljeve të dhunshme sesa ata që jetojnë në vende më të mëdha. Megjithatë, të rinjtë besojnë se bota virtuale është një rrezik më i madh, veçanërisht në kohë pandemie, kur shumica e të rinjve e kalojnë kohën e lirë në internet.

4. VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM I KAPACITETEVE DHE QËNDRIMEVE TË ORGANIZATAVE QYTETARE

Në suaza të këtij hulumtimi gjithashtu u realizua vlerësimi i kapaciteteve të OJQ-ve rinore si dhe qëndrimet dhe pikëpamjet e tyre për trendet shoqërore që lidhen me rininë. Përmes pyetësorit anketues u përfshin 61 organizata, nga të cilat më shumë se gjysma (57.4%) janë organizata joqeveritare të fokusuara në çështjet rinore, dhe vetëm 3.3% janë organizata ombrellë rinore.



Për më tepër, në suaza të Analizës nën «Tjetër» janë përfshirë organizata që kanë të bëjnë me mbrojtjen e të drejtave të fëmijëve, shoqata që punojnë me grupet e marginalizuara, përfaqësimi i të rinjve, çështjet gjinore, çështjet lidhur me shëndetin.

Përqindja më e madhe (47,5%) e organizatave janë të vendosura në Shkup.

Shkup	29	47.5
Kumanovë	1	1.6
Tetovë	3	4.9
Gostivar	2	3.3
Dibër	1	1.6
Kërçovë	1	1.6
Strugë	1	1.6
Ohër	1	1.6
Manastir	7	11.5
Prilep	3	4.9
Koçan	1	1.6
Shtip	4	6.6
Sveti Nikole	1	1.6
Veles	1	1.6
Tjetër	4	6.6
GJITHSEJ ¹³	60	98.4

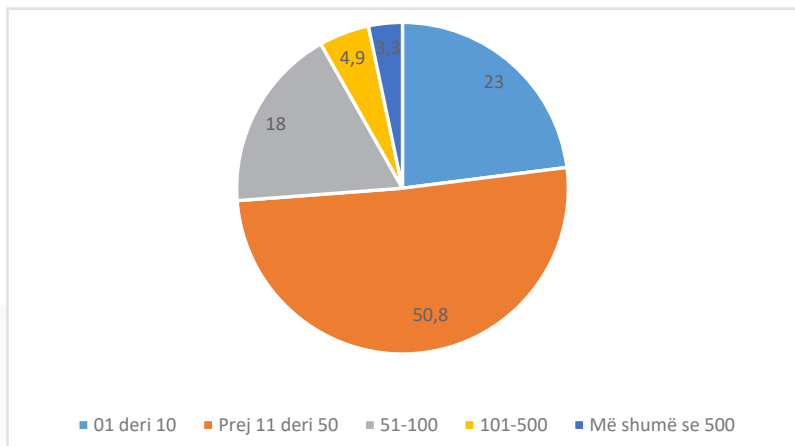
Për sa i përket pyetjes se cilat janë fushat kryesore të veprimtarisë së organizatës, mund të vërejmë se për 52,5% të organizatave fokusi kryesor janë të drejtat e të rinjve/të drejtat e njeriut, për 50,8% të organizatave fokusi kryesor është pjesëmarrja e të rinjve në jetën publike, për 44.3% është arsimi, për 36.1% punësimi dhe përfshirja sociale e grupeve të pambrojtura.

	Frekuenca	Përqindja
Pjesëmarrja e të rinjve në jetën publike	31	50.8
Të drejtat e të rinjve / Të drejtat e njeriut	32	52.5
Arsimi	27	44.3
Punësimi/ekonomia	22	36.1
Shëndeti	6	9.8
Strehimi	1	1.6
Përfshirja sociale e grupeve të pambrojtura	22	36.1
Politika familjare	3	4.9
Drejtësia	8	13.1
Lëvizshmëria	10	16.4
Sporti / Kultura / Koha e lirë	12	19.7
Puna rinore	20	32.8
Mjedisi jetësor	16	26.2
Teknologjia e informacionit / dixhitalizimi	5	8.2

13 Një përfaqësues nuk është përgjigjur se nga cili qytet është organizata qytetare

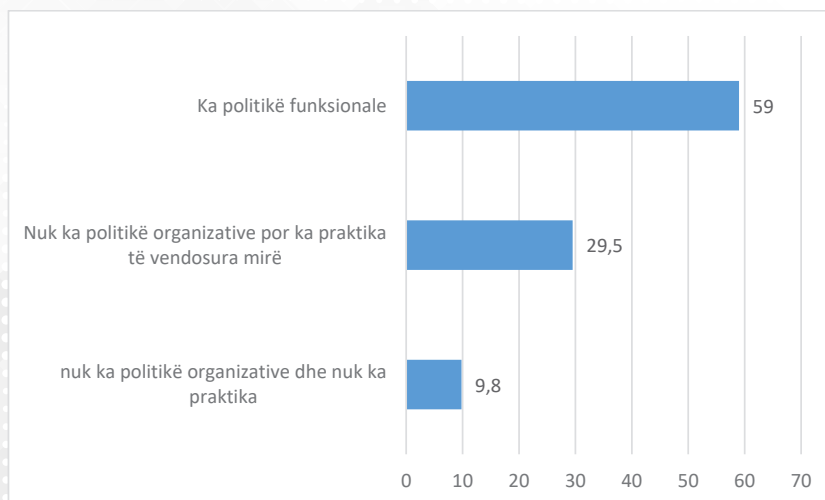
Barazia gjinore	19	31.1
Feja	1	1.6
Parandalimi i konflikteve/ndërtimi i paqes	9	14.8
Tjetër	8	13.1

Për sa i përket numrit të anëtarëve që ka një organizatë (përfshirë stafin, bordin, sekretariatit) mund të vërejmë se 50% e organizatave kanë 11 deri në 50 anëtarë.



4.1. KAPACITETI INSTITUCIONAL I ORGANIZATËS

Pjesa e parë e kësaj analize i referohet kapaciteteve institucionale të organizatës. Kështu, për sa i përket faktit nëse organizata ka vendosur politika/procedura organizative të brendshme funksionale, mund të shohim se 59% e organizatave kanë politikë funksionale.

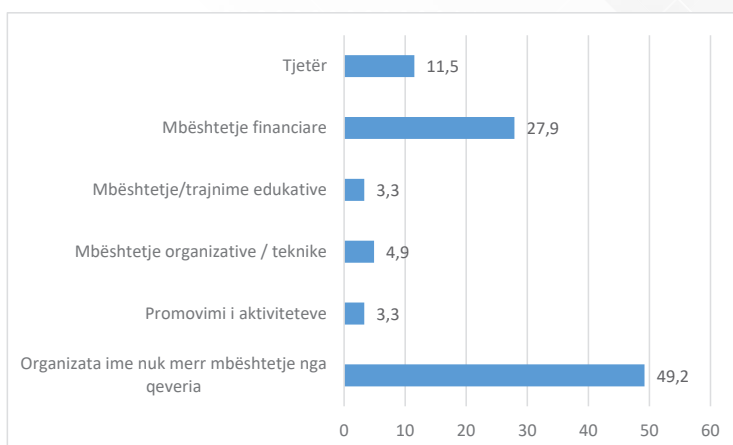


Ajo që duhet theksuar është se vetëm 11.5% e organizatave deklarojnë se nuk kanë burime njerëzore për të mbledhur fonde brenda organizatës. Megjithatë, kur bëhet fjalë për gatishmërinë për të mbledhur fonde, përqindja më e madhe e organizatave besojnë se janë pjesërisht të gatshme për të mbledhur fonde (41%).

Pothuajse dy të tretat (65.6%) e organizatave kanë përvojë të mëparshme si bartëse/partnerë të projekteve të mbështetura nga BE (EIDHR, IPA). Gjithashtu, 55.7% e organizatave kanë politikë të lidhur me barazinë gjinore, dhe 34.4% kanë politikë për mbrojtjen e fëmijëve (të drejtat e fëmijëve).

Ajo që është veçanërisht e kënaqshme është fakti se 73.8% e organizatave kanë deklaruar se kanë kapacitet për të përfaqësuar në nivel lokal dhe kombëtar, duke ndarë shembuj dhe përvoja të ndryshme (dokumente për politika publike policy brief, policy paper, position paper...).

Gjysma e organizatave nuk marrin mbështetje nga qeveria. Ato që merrnin mbështetjen e qeverisë kanë deklaruar se zakonisht ajo është në formë të mbështetjes financiare.



Ajo që është interesante është se organizatat patën mundësinë të listojnë llojet e mbështetjes që ofrojnë për të rinjtë.

Nga tabela shihet se shumica (89.99) e organizatave ofrojnë seminare dhe sesione informuese që janë me interes për të rinjtë, 78.7% ofrojnë trajnime dhe praktikë. Fatkeqësisht, vetëm 19.2% deklarojnë se ofrojnë mundësi punësimi.

	Frekuenca	përqindja
Programe për punë vullnetare	38	62.3
Trajnime / praktikë	48	78.7
Hapësirë për të përfaqësuar interesat e tyre dhe mobilizimi në dysheme	30	49.2

Seminare / Sesione informuese për tema me interes për të rinjtë	53	86.9
Edukim Qytetar	18	29.5
Programe të shkëmbimit	27	44.3
Punësimi	12	19.7
Tjetër (shënimi) ¹⁴	5	8.2

Organizatat janë pyetur edhe për temat aktuale për të cilat organizata ka nevojë për forcimin e kapaciteteve organizative dhe programore.

Mund të vërejmë se organizatat kanë më shumë nevojë për rrjetëzim me OG-të tjera dhe për ngritjen e kapaciteteve përmes trajnimeve, dhe vetëm 1.6% mendojnë se organizata nuk ka nevojë për ndihmë.

	Frekuenca	Përqindja
Kapacitete hapsinore (zyrë)	17	27.9
Pajisje teknike	22	36.1
Menaxhimi i burimeve njerëzore	11	18.0
Rrjetëzimi me OQ-të	27	44.3
Ngritja e kapaciteteve përmes trajnimit	27	44.3
Vullnetarë	21	34.4
Organizata jonë nuk ka nevojë për mbështetje	1	1.6
Tjetër (shëno)	8	13.1

4.2. PUNA VULLNETARE E TË RINJVE NË BASHKËSI

Kur bëhet fjalë për punën vullnetare të të rinjve, për fat të keq vetëm 14.8% e përfaqësuesve të OQ-ve besojnë se dokumentet aktuale kombëtare të punës vullnetare (Ligji për Punën vullnetare dhe Strategjia e Punës vullnetare) i inkurajojnë të rinjtë të bëjnë punë vullnetare.

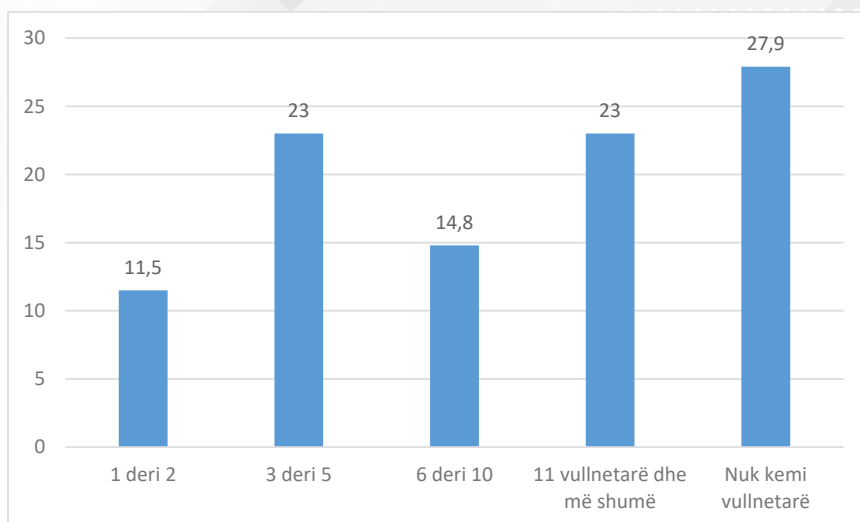
	Frekuenca	Përqindja
Po	9	14.8
Jo	31	50.8
Nuk e di	21	34.4
Gjithsej	61	100.0

Përfaqësuesit e OQ-ve kishin mundësinë të shkëmbejnë përvojën me punën vullnetare në organizatë, me faktin se në disa nga organizatat e shoqërisë civile ka interes të vazhdueshëm të të rinjve për punë vullnetare, veçanërisht në

¹⁴ Mbështetje për angazhimin e të rinjve përmes programeve të rigjanteve, mbështetje e bizneseve fillestare të krijuara nga të rinjtë

periudhën verore. Megjithatë, një nga pengesat për të ushtruar plotësisht punën vullnetare është se vullnetarët janë pjesë e organizatës për një kohë të shkurtër.

Megjithatë, rreth 27.9% theksojnë se nuk kanë vullnetarë, gjë që vërteton faktin se ka një proaktivitet të ulët tek të rinjtë, por plotësohet nga fakti se 62.3% e organizatave nuk kanë një program për punë vullnetare.



Vetëm 23% e organizatave morën pjesë në programet e ofruara ose të financuara nga donatorët për të promovuar punën vullnetare të **të rinjve në 3 vitet e fundit**.

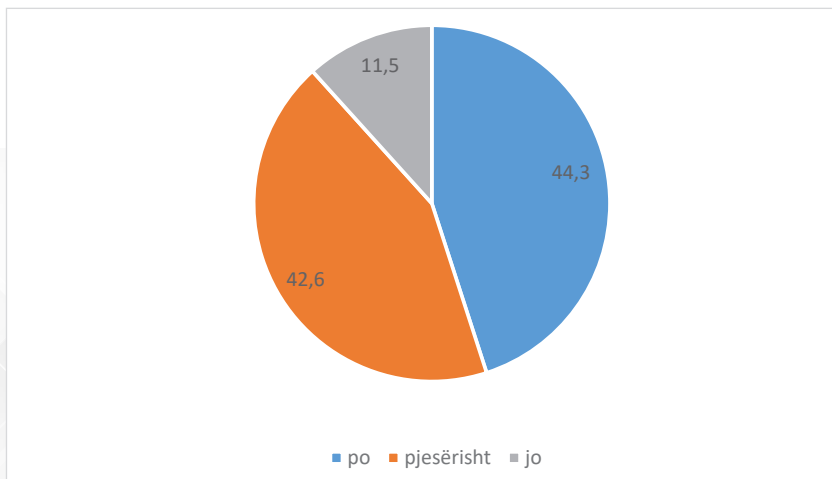
Sipas përgjigjeve të OQ-ve, 3 sfidat kryesore për punë vullnetare të **të rinjve** janë 1) mungesa e mjeteve **të nevojshme financiare**, 2) **mungesa e informatave** adekuata për mundësitë dhe përfitimet nga puna vullnetare dhe 3) mungesa e interesit të të rinjve për të marrë pjesë në aktivitete vullnetare.

	Frekuenca	Përqindja
Mungesa e një strategjie kombëtare që përfshin punën vullnetare	19	31.1
Mungesa e mentorëve të kualifikuar	20	32.8
Mungesa e mjeteve të nevojshme financiare	45	73.8
Mungesa e dëshmimeve (p.sh. mundësitë për punë vullnetare, interesat e të rinjve)	21	34.4
Mungesa e koordinimit efektiv ndërmjet palëve relevante	26	42.6
Mungesa e mekanizmave efektiv për monitorim dhe vlerësim / përgjegjësi	11	18.0
Mungesa e interesit tek të rinjtë për të marrë pjesë në aktivitete vullnetare	30	49.2

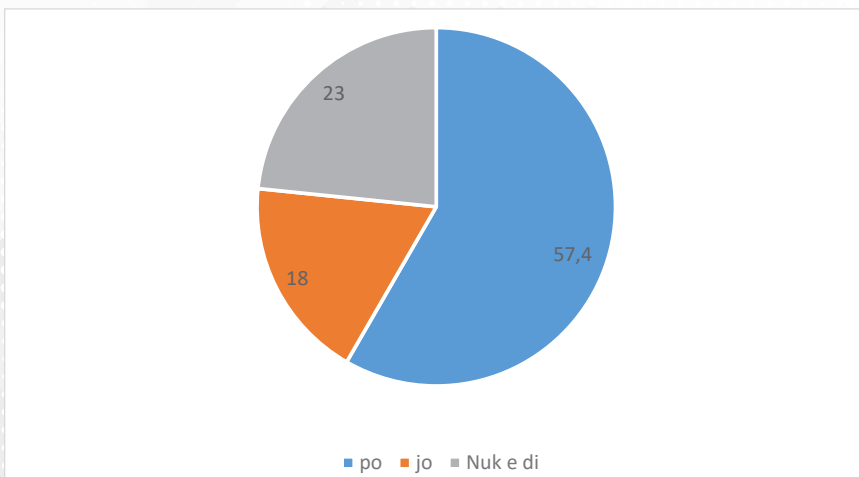
Mungesa e informacionit adekuat mbi mundësitë dhe përfitimet e punës vullnetare	40	65.6
Organizata ime nuk sheh kurrfarë sfida në këtë fushë	1	1.6
Tjetër	2	3.3

4.3. POLITIKA RINORE

Pjesa e tretë në suaza të **kësaj analize i referohet politikës rinore. Ajo që është shqetësuese është fakti se shumë OQ-ve nuk janë të njoftuar me përmbajtjen e dokumenteve kyçe për të rinjtë - vetëm 44.3% e OQ-ve janë të njoftuar me përmbajtjen e Strategjisë kombëtare për të rinj 2016 - 2025.**



Nga ana tjetër, më shumë se gjysma ose 54.1% e përfaqësuesve të OQ-ve janë të njoftuar me përmbajtjen e Ligjit për pjesëmarrjen e të rinjve dhe politikat rinore.



Gjithashtu, përfaqësuesit e OQ-ve kishin mundësinë të përgjigjen në shkallën 1-5, deri në cilën shkallë janë të kënaqur me përgjigjen e qeverisë ndaj kërkesave të të rinjve në sektorë të ndryshëm.

Është evidente se kënaqësia është më e pakta për sa i përket asaj që bën Qeveria n; lidhje me migrimin, qëndrueshmërinë e shpenzimeve publike dhe përfshirjen sociale të grupeve të pambrojtura (për shembull, të rinj në rrezik nga krimi, të rinj të pastrehë, të rinj emigrantë).

	M
Pjesëmarrja e të rinjve në jetën publike (p.sh. pjesëmarrja politike, puna vullnetare)	2.78
Të drejtat rinore/ Të Drejtat e Njeriut	3.03
Arsimi/trajnimi	2.91
Punësimi/ekonomia	2.51
Shëndeti	2.58
Strehimi	2.50
Përfshirja sociale e grupeve të pambrojtura (për shembull, të rinjtë në rrezik krimi, të rinj të pastrehë, emigrantë të rinj)	2.45
Politika familjare (për shembull, programet sociale, familjare dhe për mbështetje të prindërve)	2.46
Drejtësia	2.52
Lëvizshmëria	3.15
Sporti / Kultura / Koha e lirë	3.08
Puna rinore	2.76
Globalizimi	2.67
Migrimi	2.40
Teknologjia e informatikës / dixhitalizimi	3.00
Mjedisi / Ndryshimet klimatike	2.62
Barazia gjinore	2.84
Pabarazia socio-ekonomike	2.50
Qëndrueshmëria e konsumit publik	2.42
Parandalimi i konflikteve/ndërtimi i paqes	2.80

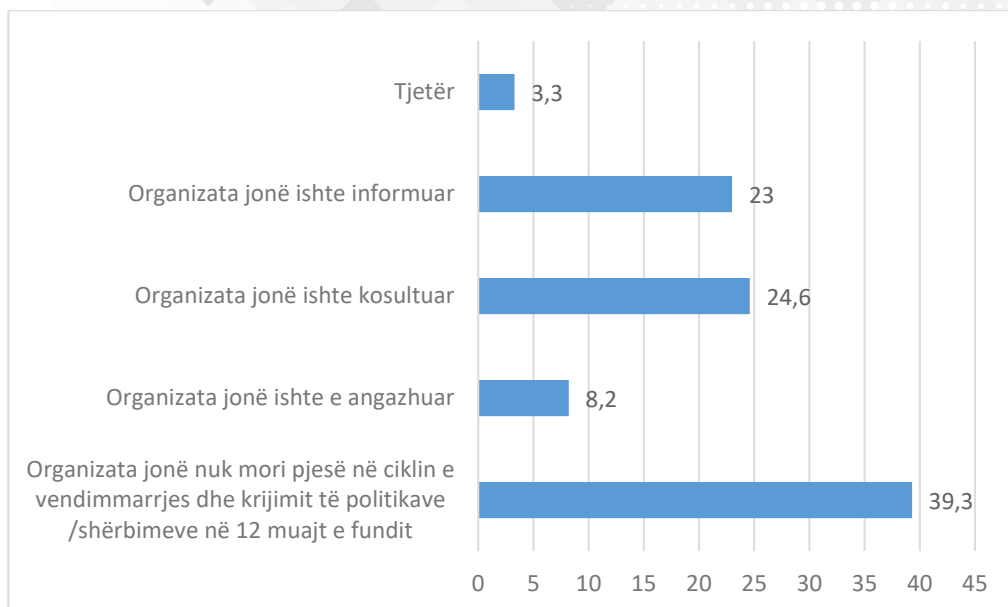
Sa i përket zhvillimit të punës rinore, sipas OQ-ve, sfidat kryesore në vendin tonë janë 1) mungesa e mjeteve të nevojshme financiare, 2) mungesa e njohurive se çfarë është puna rinore tek të rinjtë, 3) mungesa e punonjësve të kualifikuar rinor dhe 4) Mungesa e koordinimit efektiv ndërmjet palëve relevante.

	Frekuenca	Përqindja
Mungesa e një strategjie kombëtare që përfshin sektorin për punë rinore	20	32.8
Mungesa e punëtorëve rinor të kualifikuar	29	47.5
Mungesa e mjeteve të nevojshme financiare	45	73.8
Mungesa e dëshmive (p.sh. nevojat për shërbim të të rinjve)	13	21.3
Mungesa e koordinimit efektiv ndërmjet palëve relevante	29	47.5
Mungesa e mekanizmave efektiv të monitorimit dhe vlerësimit/përgjigjes	18	29.5
Mungesa e interesit tek të rinjtë për pjesëmarrje në aktivitetet rinore	20	32.8
Mungesa e njohurive se çfarë është puna rinore tek të rinjtë	39	63.9
Organizata ime nuk sheh ndonjë sfidë në këtë fushë	1	1.6
Tjetër	1	1.6

4.4. PJESEMARRJA E TË RINJVE DHE SEKTORIT RINOR NË JETËN PUBLIKE

Është interesante se vetëm 8.2% e përfaqësuesve të OQ-ve besojnë se qeveria ka një mekanizëm funksional për të rinjtë që të jenë në gjendje të japin informata kthyesë për cilësinë e politikave, programeve dhe shërbimeve. Në një shkallë nga 1 deri në 5, ku 1 do të thotë shumë e pakënaqur dhe 5 shumë e kënaqur, mund të shohim se me një vlerë mesatare prej $M = 2.57$, OQ-të nuk janë as të kënaqura dhe as të pakënaqura me mundësitë që u ofrohen organizatave rinore për të dhënë informata kthyesë për qeverinë për çështje që lidhen me sektorin rinor.

Nga ana tjetër, 39% e organizatave deklarojnë se organizata e tyre nuk ka marrë pjesë në ciklin e vendimmarrjes dhe krijimin e politikave/shërbimeve në 12 muajt e fundit. Vetëm 8.2% e organizatave deklaruan se ishin më të angazhuara.



Mund të vërejmë se sipas mendimit të organizatave të shoqërisë civile, sfidat kryesore që i pengojnë të rinjtë të marrin pjesë në ciklin e politikave/shërbimeve kanë të bëjnë me: 1) Mungesën e ndërgjegjësimit të organeve qeveritare për vlerën e shtuar të nismave të pjesëmarrjes së të rinjve, 2) Mosinteresimi i palëve të interesuara për të rinjtë, 3) Mungesa e kapacitetit ndërmjet palëve të interesuara për të marrë pjesë, dhe 4) Mungesa e burimeve financiare ose njerëzore brenda organeve qeveritare për të zbatuar iniciativat për pjesëmarrjen e të rinjve.

	Frekuenca	Përqindja
Mungesa e shpërndarjes së mundësive për pjesëmarrjen e palëve të interesuara tek të rinjtë	18	29.5
Mosinteresimi i palëve të interesuara për të rinjtë	32	52.5
Mungesa e kapacitetit të palëve të interesuara të të rinjve për pjesëmarrje	30	49.2
Mungesa e kërkesave drejtuar organeve qeveritare për zbatimin e nismave për pjesëmarrje të të rinjve	28	45.9

Mungesa e ndërgjegjësimit të organeve qeveritare për vlerën e shtuar të nismave të pjesëmarrjes së të rinjve	35	57.4
Mungesa e burimeve financiare apo njerëzore brenda organeve qeveritare për zbatimin e iniciativave të pjesëmarrjes së të rinjve	30	49.2
Tjetër (specifikoni😊)	2	3.3
Organizata jonë nuk sheh ndonjë sfidë në këtë fushë	2	3.3

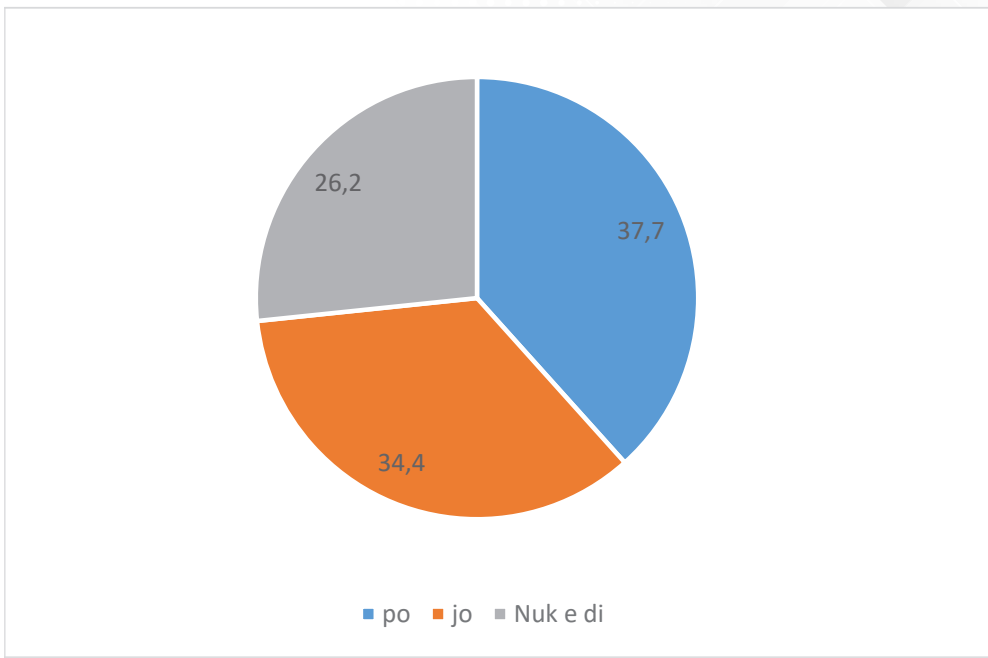
Nga ana tjetër, sipas mendimit të organizatave të shoqërisë civile, sfida kryesore që i pengon të rinjtë të marrin pjesë në zgjedhje është mungesa e besimit se vota e tyre do të çojë në ndryshime pozitive. Gjithashtu, si sfida theksohen: “Programet e partive politike nuk fokusohen sa duhet në nevojat e të rinjve” dhe “mosinteresimi i të rinjve për politikën”.

	Frekuenca	Përqindja
Të rinjtë nuk janë mjaft të informuar për temat politike	21	34.4
Mungesa e interesimit të të rinjve për politikën	31	50.8
Programet e partive politike nuk fokusohen sa duhet në nevojat e të rinjve	41	67.2
Barrierat ligjore (p.sh. Kushtet për moshën minimale, kushtet tjera për regjistrimin e votuesve)	8	13.1
Mungesa e besimit se vota e tyre do të çojë në ndryshime pozitive	47	77.0
Tjetër (specifikoni:	4	6.6
Organizata jonë nuk sheh ndonjë sfidë në këtë fushë	4	6.6

Është veçanërisht interesante se sipas opinionit të organizatave qytetare, sfidat kryesore që i pengojnë të rinjtë të prezantohen si kandidatë në zgjedhje janë: 1) Mungesa e mundësive për kandidatët e rinj në parti politike, 2) Presioni social dhe stigma (“shumë i ri për t’u kandiduar”), 3) Mungesa e kapacitetit për udhëheqje të fushatës (koha, financimi, baza mbështetëse) dhe 4) Barrierat ligjore (kushtet minimale për moshën; kushtet tjera për regjistrim).

	Frekuenca	Përqindja
Mungesa e qasjes në informacion (për rregullime ligjore dhe procedurale)	9	14.8
Mungesa e interesimit të të rinjve për politikën	16	26.2
Mungesa e kapacitetit për udhëheqjen e fushatës (koha, financimi, baza mbështetëse)	28	45.9
Barrierat ligjore (kushtet për moshën minimale; kushtet tjera të regjistrimit)	28	45.9
Mungesa e mundësive për kandidatët e rinj në partitë politike	33	54.1
Presioni social dhe stigma ("shumë i ri për t'u kandiduar")	30	49.2
Tjetër	4	6.6
Organizata jonë nuk sheh ndonjë sfidë në këtë fushë	6	9.8

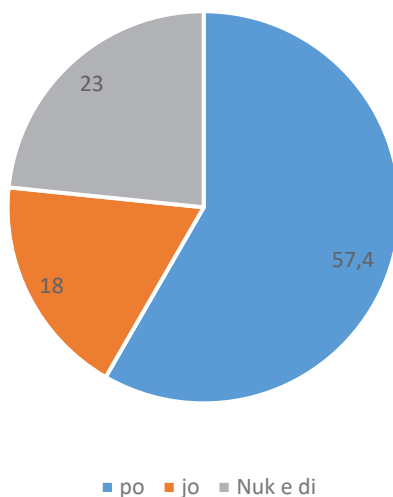
Kur bëhet fjalë për atë se sa përfaqësuesit e OQ-ve mendojnë se të rinjtë janë të interesuar të jenë anëtarë të partive politike, mund të vërejmë se vetëm 37.7% janë përgjigjur pozitivisht.



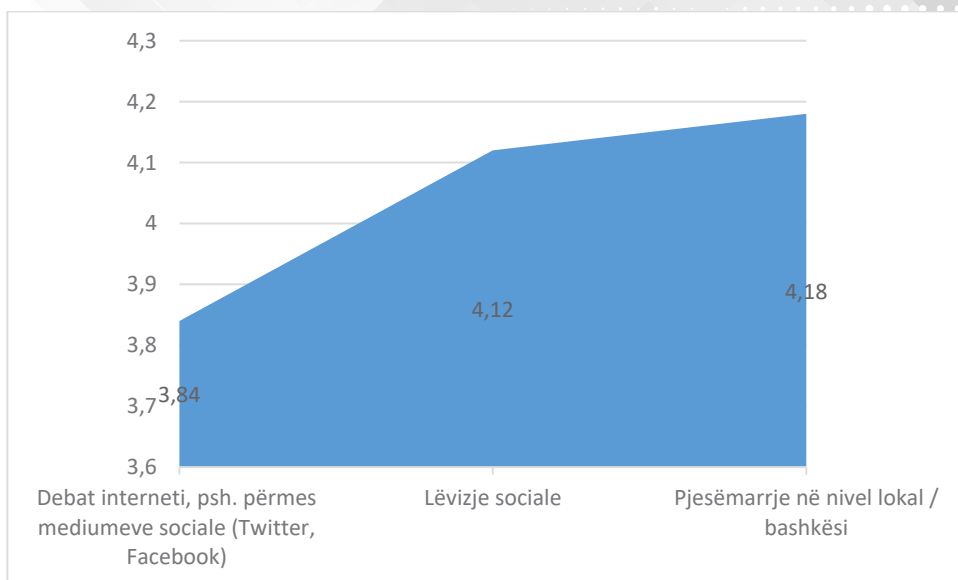
Është e rëndësishme të theksohet se sipas opinionit të organizatave qytetare sfida më e madhe që i pengon të rinjtë të bëhen anëtarë të një partie politike është mungesa e hapjes së partive politike ndaj ideve dhe risive të reja.

	Frekuenca	Përqindja
Mungesa e qasjes në informacion (për rregullime ligjore dhe procedurale)	12	19.7
Mungesa e interesimit të të rinjve për politikën	28	45.9
Mungesa e aftësisë për t'u anëtarësuar në një parti politike (koha, honoraret)	21	34.4
Mungesa e hapjes së partive politike ndaj ideve dhe risive të reja	34	55.7
Ndikim i kufizuar në krahasim me mjetet e tjera të pjesëmarrjes politike	20	32.8
Organizata jonë nuk sheh ndonjë sfidë në këtë fushë	11	18.0
Tjetër (specifiko)	6	9.8

Më shumë se gjysma e organizatave deklarojnë se komuna ka një këshill lokal rinor. Por nga ana tjetër, të pyetur për nivelin e bashkëpunimit me KLR dhe NJVL, OQ-të vlerësojnë se është shumë i ulët, gjegjësisht **në një shkallë nga 1 deri në 5 ku 1 do të thotë niveli më i ulët dhe 5 niveli më i lartë, bashkëpunimi me KLR vlerësohet në një nivel shumë të ulët = 2.35, dhe bashkëpunimi me NJVL në një nivel pak më të lartë M = 3.07, por ende nën ose brenda mesatares.**



Në 5 vitet e ardhshme si format më të rëndësishme të pjesëmarrjes së të rinjve, OQ-të e perceptojnë pjesëmarrjen në nivel lokal.



5. PËRFUNDIME

Cilësia e jetës dhe perceptimi i të rinjve për të ardhmen në vendin tonë nuk është në nivel të lakmueshëm dhe të rinjtë mendojnë se pagat janë të ulëta dhe çmimi i produkteve po rritet dhe kjo e vështirëson nivelin e jetesës që ata dëshirojnë. Të rinjtë në cilësinë e jetës nënkuptojnë punësim dinjitoz, arsim cilësor, jetë sociale cilësore. Ata e respektojnë dhe e duan mjedisin lokal, por mundësitë për zgjedhje janë të kufizuara. Për sa i përket standardit të jetesës, të rinjtë ndajnë mendimin se standardi ynë është i ulët, por nga ana tjetër ka pak motivim tek të rinjtë për ta ngritur atë dhe zakonisht zgjidhja më e lehtë është të largohen nga vendi dhe të shkojnë në BE. Ajo që është **rëndësishme është që të rinjtë** janë të vetëdijshëm se janë ata që duhet të “dizenjojnë” të ardhmen e tyre.

Koha e lirë e të rinjve qëndron **në vizitë në kafene dhe shikimi i televizorit**, gjë që nuk është e mjaftueshme për një jetë cilësore. Edhe pse cilësia e jetës është e lidhur kryesisht me kushtet materiale si papunësia, puna jo e duhur ose e papaguar mjaftueshëm dhe kushtet e këqija të punës, atmosfera sociale e pasigurisë politike dhe ekonomike luan një rol të rëndësishëm, si dhe perceptimi i një sistemi të dobët arsimor dhe ekzistenca e diskriminimit.

Të rinjtë mendojnë se **sistemi arsimor** nuk është i mirë, vlerësimi është joreal dhe përveç kësaj, të rinjtë ndjejnë presionin e trendit “që secili duhet të studiojë”. Cilësia e studimeve ka rënë për shkak të rritjes së numrit të fakulteteve dhe diplomat janë më pak të vlefshme. Praktika nuk është e rregulluar sistematikisht, më e zakonshme **është** në shkollat e mesme profesionale, por edhe atje shpesh reduktohet në angazhim personal të nxënësit. Gjithashtu, kompanitë që pranojnë praktikantë nuk kanë një qëndrim serioz ndaj tyre. Të dhënat për praninë e diskriminimit në arsim në disa baza janë alarmante: etnike, gjinore, sipas vendbanimit, si dhe në grupet e marginalizuara (popullata LGBT, romë dhe të rinj me aftësi të kufizuara).

Dixhitalizimi i arsimit është pranuar pozitivisht, për shkak të numrit të madh të përparësive, veçanërisht në drejtim të qasjes **të lehtë në më shumë burime arsimore, por problemi është se jo të gjithë nxënësit kanë mundësi të barabarta për mësimdhënie. Të rinjtë besojnë se reforma në arsim dhe dixhitalizimi është një proces që kërkon diskutim dhe debat më të gjerë për të gjetur zgjidhjet më të përshtatshme. Sipas të rinjve, nxënësit dhe prindërit nuk janë të përfshirë dhe konsultuar në procesin arsimor.**

Të rinjtë besojnë se ka hapësirë për përmirësimin e cilësisë së arsimit në nivel kombëtar, megjithëse lind pyetja se cilat janë ingerencat e institucioneve në drejtim të përmirësimit të cilësisë së arsimit. Sipas tyre, edhe pse ka një përmirësim të kurrikulave në krahasim me të kaluarën, megjithatë duhet të punohet ende në programe që do t'i ofrojnë tregut të punës kuadro konkurruese, angazhim të kuadrove kompetente mësimdhënëse dhe investimin në pajisje më të mira teknike të shkollave.

Pas përfundimit të shkollës së mesme, zgjedhja e punësimit është shumë e vogël. Më shpesh, shansi për sukses nuk kërkohet në vendin prej nga vijnë dhe jetojnë të rinjtë, por në Shkup. Veçanërisht demotivues për të rinjtë është fakti që në të gjitha shpalljet kërkohet person me përvojë pune. Kjo është joreale për të gjithë ata që sapo kanë diplomuar dhe janë në kërkim të një pune. Fatkeqësisht, në bashkitë më të vogla punësimi realizohet kryesisht në institucionet publike, ndërkohë që sektori privat nuk ka fuqi të thith kuadro të reja. Nuk ka kompani të mëdha që mund t'u ofrojnë punë cilësore dhe status adekuat punësimi të rinjve, prandaj besojnë se përfitimet dhe përkrahja nga shteti duhet të rritet. Një problem i veçantë është se stafi i arsimit të lartë nuk mund të gjejë punë të përshtatshme, veçanërisht në fushën e profesioneve elektro, metalurgjike, teknologjike dhe IT, për të cilat nuk ka kapacitet adekuat industrial dhe korporativ në komunitetet lokale.

Situata në fushën e **politikave rinore dhe pjesëmarrjes së të rinjve në proceset vendimmarrëse nuk ndryshon shumë nga ajo që është deklaruar më parë në hulumtimet tjera lokale dhe kombëtare**. Të rinjtë nuk janë të kënaqur me cilësinë e masave dhe politikave ekzistuese për të rinjtë. Gjithashtu, një numër shumë i vogël i të rinjve janë të njoftuar me Ligjin për Pjesëmarrjen e Rinisë dhe Politikën Rinore si dhe me Strategjinë Kombëtare për Rininë 2016 - 2025. Të rinjtë gjithashtu nuk janë të informuar nëse ekziston një strategji lokale rinore në komunën e tyre.

Gjegjësisht, të rinjtë nuk kanë përvojë të madhe për t'u konsultuar në proceset vendimmarrëse nga vetëqeverisja lokale dhe institucionet tjera lokale. Në disa nga komunat ekzistojnë disa mekanizma joformale **përmes të cilëve mund të sigurohet pjesëmarrja e të rinjve në vendimmarrje, por këto mekanizma duhet të forcohen dhe zhvillohen. Interesi i të rinjve është një faktor kyç dhe mënyra më e mirë dhe më e afërt për një pjesëmarrje dhe përfshirje të tillë të të rinjve në vendimmarrjen sociale është këshilli rinor vendor** përmes të cilave të rinjtë mund të llobojnë për interesat e tyre. Më e rëndësishmja, të rinjtë në përgjithësi kanë një qëndrim përgjithësisht pozitiv ndaj aktivizmit rinor, megjithëse aktualisht këshillat rinor lokal, ose proceset ad-hoc konsultative në hartimin e dokumenteve strategjike, përgjithësisht nuk arrijnë tek shumica e të rinjve. Përveç kësaj, shumica e të rinjve nuk kanë dëgjuar për këshillat rinore lokale si model pjesëmarrjeje. Si konfirmim i mungesës së efektivitetit të mekanizmave ekzistues për pjesëmarrje, OQ-të deklaruan se nuk kanë bashkëpunim të konsiderueshëm me këshillat rinore lokale dhe komunën.

Të rinjtë besojnë se mënyra dhe motivimi më i mirë për t'u përfshirë në vendimmarrje në nivel lokal është përmes OQ-ve, që është një mundësi e shkëlqyer për përfshirje duke qenë se shumica e OQ-ve të përfshira në këtë hulumtim veprojnë në pjesëmarrjen e të rinjve në jetën publike. Shumë OQ-ve rinore funksionojnë në bazë të politikave dhe praktikave funksionale. Në përgjithësi, sektori i qytetar ka kapacitet për të përfaqësuar në nivel lokal dhe kombëtar, por pavarësisht kësaj, OQ-të nuk janë të kënaqura me nivelin dhe

mundësitë për përfshirjen nga ana e shtetit në procesin e politikëbërjes. Një pjesë shumë e vogël e organizatave janë përfshirë më shumë në procese të caktuara në 12 muajt e fundit.

Nga ana tjetër, një përqindje e vogël e të rinjve llojnë dhe marrin pjesë në mënyra të tjera politikisht duke u kandiduar për këshilltarë apo simpatizantë të një partie të caktuar politike dhe duke mbrojtur ideologjinë e saj. Për sa i përket vendbanimit, mund të shihet se të rinjtë nga komunat më të mëdha kanë një qëndrim më pozitiv të përgjithshëm për përfshirjen e komunitetit përmes punës vullnetare, duke e njohur entuziazmin dhe kohën e lirë si faktorë të rëndësishëm për aktivizim. Nga ana tjetër, OQ-të janë të gatshme të përfshijnë vullnetarë të rinj, por përballen me vështirësi në mbajtjen e vullnetarëve përmes një qasjeje sistematike që do të sigurojë menaxhim cilësor të vullnetarëve në baza të rregullta. Të rinjtë besojnë se edhe pse formalisht kanë të drejtën e pjesëmarrjes, në realitet nuk e gëzojnë këtë të drejtë “ata jetojnë në një vend ku jetojnë prej zgjedhjeve deri në zgjedhje”. Përveç kësaj, OQ-të mendojnë se të rinjtë nuk besojnë se vota e tyre do të çojë në ndryshime pozitive.

Të rinjtë ndihen të **pasigurt** në internet. Siguria kibernetike prek shumë popullatën e re. Ka një injorancë të madhe tek të rinjtë se si mund të sigurojnë mbrojtje në internet, ata nuk e dinë se ku dhe si mund të keqpërdoren të dhënat personale dhe informacionet e tjera. Gjithashtu, siguria e infrastrukturës rrugore dhe trafiku rrugor janë problem për personat me aftësi të kufizuara, por edhe për të rinjtë në përgjithësi. Pavarësisht rasteve të dhunës, të rinjtë e përjetojnë mjedisin e tyre të sigurt.

Të rinjtë shpesh **informohen** përmes rrjeteve sociale dhe shumë pak informohen për informacione që do të ishin të rreme ose jo të plota. Të rinjtë duhet të informohen më shumë për këto dukuri dhe të përdorin informacionin me kujdes. Fatkeqësisht, qëndrimi i të rinjve është se politikat e rinisë janë shumë pak të përfaqësuara në mediat tona dhe se mediumet kontribuojnë shumë pak në përmirësimin e situatës aktuale të rinisë.

6. REKOMANDIME

Pikat fillestare për përcaktimin e rekomandimeve janë gjetjet kryesore të hulumtimit të realizuar. Prandaj, rekomandimet që mund të shihen më poshtë janë klasifikuar sipas fushave të mbuluara nga hulumtimi dhe kanë të bëjnë me cilësinë e jetës, arsimin, politikat rinore dhe pjesëmarrjen e të rinjve, sigurinë dhe mediet dhe informacionet.

Çdo grup rekomandimesh lidhet drejtpërdrejt me rezultatet apo problemet e vërejtura nga të rinjtë dhe organizatat e shoqërisë civile në këtë hulumtim.

1. Kualiteti i jetës

- Krijimi i politikave të fokusuara ekonomike dhe sociale që synojnë veçanërisht të rinjtë nga zonat më pak të populluara, të rinjtë që jetojnë në varfëri dhe të rinjtë me zhvillim jotipik ose personat me aftësi të kufizuara me qëllim përmirësimin e standardit të tyre të jetesës.
- Futja e programeve arsimore për edukimin financiar të të rinjve në sistemin e arsimit dhe mbështetjes sociale
- Integrimi i masave për punësimin e të rinjve dhe sipërmarrjen e të rinjve në strategjitë për zhvillimin ekonomik lokal nga komunat.

2. Arsimi

- Përmirësimi i pajisjeve teknike si dhe burimet për mësimdhënie cilësore dhe të mësuarit në shkollat e mesme
- Integrimi i një qasje sistematike për zbatimin praktik të cilësisë për nxënësit e shkollave të mesme që do të mundësojë matjen adekuate të arritjeve
- Forcimi i koordinimit në mes të komunave, shkollat e mesme dhe komunitetit të biznesit për të përmirësuar mundësitë praktike të mësimin, duke përfshirë shkëmbimin e përvojave pozitive nga biznesmenë dhe menaxherë të suksesshëm
- Forcimi i kapaciteteve të organizatave të shoqërisë qytetare për të siguruar arsimin jo-formal, me një fokus në rajonet më pak të zhvilluara
- Futja e përmbajtjeve për konceptin e punës së të rinjve në përmbajtjen arsimore
- Forcimi i masave për të siguruar qasje të barabartë në resurset arsimore për të gjithë nxënësit, veçanërisht për grupet e marginalizuara dhe studentët nga zonat rurale
- Futja e programeve të qëndrueshme të shëndetit mental në shkollat e mesme
- Të rritet përmbajtja në arsimin joformal për rëndësinë e punës vullnetare në bashkësi

3. Politikat rinore dhe pjesëmarrja rinore

- Forcimi i vazhdueshëm i njohurive të të rinjve për përfitimet e pjesëmarrjes në proceset vendimmarrëse dhe politikëbërëse.
- Futja e mjeteve digjitale për pjesëmarrje që do të ofrojnë qasje dhe liri më të madhe për të rinjtë për të shprehur mendimet e tyre
- Forcimi i rolit të organizatave qytetare në promovimin e Ligjit për Pjesëmarrjen Rinore dhe Politikat Rinore tek të rinjtë, por edhe monitorimin e zbatimit të tij me fokus në disponueshmërinë e mjeteve adekuate buxhetore për programet rinore në përputhje me ligjin.

- Promovimi i këshillave rinore lokale të parashikuara në Ligjin për pjesëmarrjen rinore dhe politikat rinore me qëllim njohjen e rinisë me rolin e tyre në drejtim të pjesëmarrjes më të madhe të të rinjve në njësitë e vetëqeverisjes lokale.
- Forcimi i kapaciteteve të organizatave qytetare për menaxhimin e vullnetarëve në përputhje me legjislacionin pozitiv dhe praktikën ndërkombëtare me qëllim nxitjen e aktiviteteve vullnetare tek të rinjtë.
- Forcimi i masave për promovimin e përfitimeve të punës rinore nga institucionet dhe sektori civil në drejtim të njohjes dhe inkorporimit sistematik në sistemin arsimor.
- Rritja e aktiviteteve për promovimin e organizatave ekzistuese rinore në nivel lokal për aktivitetin, misionin dhe aktivitetet e tyre në mesin e të rinjve në shkollat fillore dhe të mesme përmes të cilave do ta afrojnë punën rinore me rininë.
- Forcimi i vazhdueshëm i kapaciteteve të organizatave të shoqërisë civile drejt përfaqësimit efektiv të nevojave të grupeve të tyre të synuara, me fokus në prezantimin e politikave organizative praktike dhe të zbatueshme.
- Prezantimi i praktikave nga institucionet për përfshirje më thelbësore të organizatave të shoqërisë civile në proceset e krijimit të akteve ligjore dhe politikave lidhur me rininë, me fokus organizatat e shoqërisë civile nga rajonet më pak të zhvilluara.

4. Siguria

- Forcimi i kapaciteteve të organizatave të shoqërisë civile për të zhvilluar dhe zbatuar programe për parandalimin e dhunës tek të rinjtë, me fokus nxënësit e shkollave të mesme.
- Krijimi i burimeve për parandalimin dhe trajtimin e dhunës tek të rinjtë në institucionet arsimore
- Zhvillimi i mjeteve inovative që do të ofrojnë një platformë për raportimin e dhunës, si dhe ofrimin e mbështetjes profesionale

5. Mediumet dhe informatat

- Forcimi i shkrim-leximit mediatik tek të rinjtë, me fokus njohjen e lajmeve të rreme
- Përmirësimi i qasjes në informacion cilësor mes të rinjve në zonat rurale
- Rritja e ndërgjegjësisë së të rinjve për ndikimin e mediave sociale në drejtim të njohjes së informacionit përkatës dhe të saktë

7. LITERATURA E PËRDORUR

- “Have your say!” - Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life Council of Europe (2008), p.21. Mund ta gjeni në: <https://rm.coe.int/16807023e0>
- 2037 (XX). Declaration on the Promotion Among Youth of the Ideals of Peace, Mutual Respect and Understanding Between Peoples. General Assembly of United Nations Достапно на: <http://www.un-documents.net/a20r2037.htm>
- An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering, A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities, 2009. Mund ta gjeni në: https://youth.gov.mk/wp-content/uploads/2020/02/youth-strategy-assessment-2009_en.pdf?e4b9cf&e4b9cf
- UNDP, (1992): Human Development Report, p.1. Mund ta gjeni në: <https://digitallibrary.un.org/record/240245>
- Закон за младинско учество и младински политики. Mund ta gjeni në: <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-mladinsko-uchestvo-i-mladinski-politiki-16-01-2020.pdf>
- Национална стратегија за млади (2016-2025) Mund ta gjeni në: <http://dpnsee.org/wp-content/uploads/2019/04/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D0%B-%D0%B0%D0%B4%D0%B8-2016-2025.pdf>
- Национална стратегија за вработување на Република Македонија (2016-2020) Mund ta gjeni në: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Nacionalna%20Strategija%20za%20Vrabotuvane%20na%20Republika%20Makedonija%20za%20Vlada%2016102015.pdf>
- Акциски план за вработување на млади лица 2016-2020 година, Миниостерство за труд и социјална политика. Mund ta gjeni në: http://dit.gov.mk/wp-content/uploads/2017/08/2016_Akciski-plan-za-vrabotuvanje-mladi-2016-2020-godina_MK-pv-.pdf
- Закон за волонтерство Mund ta gjeni në: https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/precisten_tekst_volonterstvo.pdf
- Студија за млади на Северна Македонија 2018/2019, Фондација Фридрих Еберт Достапно на: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/skopje/15292.pdf>
- Младинска вработеност во Република Северна Македонија – основна студија и препораки, Институт за европска политика-Скопје Mund ta gjeni në: <https://epi.org.mk/post/13484>
- 10 години статус кво, истражување за социјалниот капитал на младите, Младински образовен форум, 2020 година. Mund ta gjeni në: <https://mof.mk/wp-content/uploads/2021/06/10godiniStatusKvo-Mladinski-obrazoven-forum-1.pdf>

- Влијанието на КОВИД-19 кризата врз лицата со попреченост во Северна Македонија, Хелсиншки комитет за човекови права, 2021 година, Mund ta gjeni në: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/vlijaniето-na-kovid-19-vrz-licata-so-poprechenost.pdf>
- Закон за младинско учество и младински политики, 2020 година. Mund ta gjeni në: <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-mladinsko-uchestvo-i-mladinski-politiki-16-01-2020.pdf>
- Закон за високото образование. Mund ta gjeni në: <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20visokoto%20obrazovanie%20NOV.pdf>
- Закон за средно образование. Mund ta gjeni në: <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20srednoto%20obrazovanie.pdf>
- Законот за волонтерство, јули 2007, Службен весник на РМ бр.85/2007 Mund ta gjeni në: https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/za-koni/precisten_tekst_volonterstvo.pdf
- Млади во Криза, МОФ, Реактор, ЗМАИ и група ГО, 2020 година. Mund ta gjeni në: <https://mof.mk/wp-content/uploads/2021/07/Mladi-vo-kri-za-2.0-Proshirena-verzija.pdf>
- Закон за младинско учество и младински политики. Mund ta gjeni në: <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2020/03/Zakon-za-mladinsko-uchestvo-i-mladinski-politiki-16-01-2020.pdf>
- Социо-политичко учество на младите чество на младите во Северна Македонија: апатија, оптимизам или разочараност? Фондација за демократија на Вестминсте, Младински образовен форум, 2019. Mund ta gjeni në: <https://mof.mk/wp-content/uploads/2021/07/WFD-26-FINAL-MK-za-web.pdf>
- Родени во транзиција Ситуациона анализа на млади луѓе во Северна Македонија, УНИЦЕФ, 2020. Mund ta gjeni në: <https://www.unicef.org/northmacedonia/reports/born-transition>
- Children's Participation From tokenism to citizenship, UNICEF, 2020. Mund ta gjeni në: https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
- Индекс за младински развој Македонија, Коалиција СЕГА, 2018. Mund ta gjeni në: https://segaorg.mk/images/pdf/INDEX_MK.pdf